

Grønne danske interesseorganisationers indflydelse på grøn omstilling

Studerende: Anna Linn Jacobsen (70953), Amalie Sejersbøl (71698), Astrid Guldbrandsen (71943), Katrine Rieck Monrad (71052) og Laura Kaznelson (71103)

Universitet: Roskilde Universitet

Hold: Samfundsvidenskabelig Bachelor, SAB-E, 2. semester

Vejleder: Esben Holm Nielsen

Antal tegn: 136.250

Abstract	1
Indledning	2
1.2 Problemformulering	5
1.3 Projektets design	7
2. Metode	8
2.1 Teoretiske overvejelser	9
2.2 Metodiske overvejelser	9
2.3 Dokumentanalyse	11
2.4 Strukturering og bearbejdelse af interviews	11
2.6 Kvalitetskriterier	15
3. Teori	17
3.1 Begrebsliggørelse	17
3.2 Sociotekniske systemer	18
3.3 Cirkulær økonomi	20
3.4 Klimaplanlægning og klimapolitik	22
3.5 Det politiske system i Danmark	23
3.6 Interesseorganisationer i Danmark	24
3.6.1 Definition af interesseorganisationer	24
3.6.2 Typer af interesseorganisationer	25
3.6.3 Interesseorganisationer i politiske arenaer	26
3.6.4 Interesseorganisationers ressourcer	26
3.7 Styringsnetværk	27
3.8 Sammenhængen mellem sociotekniske systemer og det politiske system	28
4. Analyse	28
4.1 Dokumentanalyse af Lov om klima	28
4.2 Sociotekniske systemers påvirkning på den grønne omstilling i Danmark og planlægningsmæssige udfordringer	31
4.3 Grønne danske interesseorganisationer	37
5. Diskussion	46
6. Konklusion	51
7. Litteraturliste	54

Abstract

This project examines how green Danish interest groups can achieve influence on environmental politics and the implementation of green initiatives in Danish society. To explore this notion in-depth, the project utilises theories rooted in the subjects of political science and planning, space and resources. The project incorporates Frank Geels's *sociotechnical system theory*, theory on circular economy and climate planning. These theories are combined with other relevant theories concerning interest groups and the Danish political system. The primary empirical data of the project consists of qualitative semi-structured interviews conducted with three carefully selected green Danish interest groups. The groups deployed in the project to supplement the analysis are Forests of the World, Greenpeace and The Danish society for Nature conservation. Additionally, secondary quantitative data such as studies conducted by the European Commission on the Europeans citizens opinion on climate change are included in the project. The theories and the empirical data are used to analyze the influence of green Danish interest groups on environmental politics and aids in discovering how the planning of a greener society can cause conflicts of opposing interests between relevant stakeholders. Subsequently, the analysis of the project finds that transitioning to a green society comes with an array of possible difficulties, and the clarifications behind this claim are explored in-depth in this project. The findings of the project conclude that the green interest groups may have the opportunity to achieve political influence. However, external factors play a crucial role in affecting the implementation of green initiatives, which ultimately may have an even larger impact on the environmental future of Danish society.

Indledning

Den voksende klimakrise er i dag en af de vigtigste emner på den politiske dagsorden verden over. Det er en global interesse at løse de menneskeskabte klimaforandringer, og sikre klodens overlevelse til fremtidige generationer. I en undersøgelse, iværksat af EU's kommission i 2019, svarer 47% af danskerne, at de anser klimaforandringer som den største udfordring for verden (European Commission, 2019). I 2020 gik tusindvis på gaden til klimademonstrationer for at råbe politikerne op, og få dem til at handle. I juni samme år kom den første klimalovgivning i Danmark (Folketinget, 2020). Den voksende klimabevidsthed og bekymring om miljøet blandt befolkningen belyser, at klimaudfordringerne kræver bedre løsninger. Der eksisterer en klar interesse i samfundet, for at fremtidssikre tilgangen til de eksisterende ressourcer, og den måde vi anvender dem på. Samfundet skal med andre ord gøres grønt. Den grønne omstilling kræver både nye systemer, men også at omdanne de eksisterende fossile brændsler til klimavenlige alternativer. Danmarks langsigtede klimamål er, at landet skal være et klimaneutralt samfund i 2050, men for at nå målet kræver det en omfattende planlægningsproces, som rummer mange udfordringer. Den danske klimadagsorden, er underlagt bureaukratiske institutioner og interesser fra flere forskellige politiske aktører. Både de formelle institutioner og interessegrupper, skubber i retning af en grøn omstilling, men der eksisterer også modstridende interesser, som besværliggør implementering af grønne tiltag. Klimapolitikken forhandles i EU og FN, som er et samlepunkt for medlemslandene til at gå sammen om forskellige klimatiltag og klimakrav, der skal fungere på verdensplan. Parisaftalen, som er vedtaget af 196 lande i FN i 2015, gjorde klimamålene til en juridisk bindende aftale og fik for alvor sat gang i en indsats for bekæmpelsen af de menneskabte klimaudfordringer (United Nations Climate Change, 2015). Der er en klar forbindelse mellem EU og FN's klimapolitik og den førte klimapolitik i Danmark, men der er også andre uformelle politiske aktører, som kan tilegne sig indflydelse udenom det formelle politiske system (Binderkrantz m.fl., 2014).

1. Problemfelt

Igennem de sidste 30 år er de menneskeskabte klimaforandringer blevet genstand for stor debat og politiske tiltag. Det fremgår af en måling blandt den danske befolkning fra 2019, at 57% mener, at klima og miljø bør vægtes højere end flygtninge og udlændingepolitik (Kantar Gallup, 2019). Det vidner om, at klima og miljøpolitik står højt på vælgerne dagsorden.

Projektet undersøger de komplekse problemstillinger, der eksisterer i forbindelse med den grønne omstilling. Det kræver planlægning, udnyttelse af ressourcer, løbende politiske tiltag og justeringer (Hansen, 2019). Den grønne omstilling, kræver langsigtede robuste løsninger og implementering af dem. Løsningerne skal planlægges inden for et komplekst system på tværs af aktører, som skal fordele de ressourcer, der er til rådighed i samfundet med henblik på et grønnere Danmark. Omstillingen i samfundet er en nødvendighed i forhold til at løse klimaorienterede problemer og målsætninger (Boier, 2019). Alligevel er det svært at planlægge en klar vej for løsning af klimaudfordringerne.

Planlægningen af anvendelsen af ressourcerne er en nødvendighed i den politiske arena. Verden står overfor en stigende global opvarmning som forudsætter, at der vedtages nogle klimapolitiske målsætninger (Udenrigsministeriet, 2020). Klimaudfordringerne berører hele verden, og det kræver et stærkt internationalt samarbejde for at kunne regulere og bremse den globale opvarmning. Udover det internationale plan eksisterer en masse nationale interessegrupper, som kæmper for divergerende interesser. I den klimapolitiske beslutningsproces indgår både formelle og uformelle aktører, som forsøger at få indflydelse på klimamålene. Interesseorganisationer opererer, som en uformel aktør og har særligt, i initieringsfasen en betydningsfuld rolle, da de er med til at fastsætte den politiske dagsorden ved at definere de største udfordringer for klimaet i Danmark (Bregnsbo, 2020). De grønne interesseorganisationer har en betydningsfuld rolle i den indledende beslutningsproces da de er med til at udforme klimarelaterede love (Kjær, 2020:160). Selvom de grønne interesseorganisationer har adgang til det politiske system, skal det ikke forveksles med direkte indflydelse. I klimapolitik eksisterer der mange interesser, og det er derfor et konfliktfyldt område at planlægge en grøn omstilling.

Interesseorganisationerne er ikke demokratisk valgt, men får alligevel indflydelse på politiske beslutninger og dermed lovgivningen inden for klimaområdet. Det gør de ved at tilegne sig specifik viden, så der opstår et bytteforhold, som gavner begge parter. Det giver større magt til visse aktører i den politiske arena og her kan opstå en interessekonflikt. Det er derfor interessant at undersøge, hvordan de grønne interesseorganisationer opnår indflydelse, hvordan de opererer og hvad de har af betydning, for implementeringen af grønne tiltag. De voksende klimaudfordringer har betydning for de grønne interesseorganisationers rolle, da de store

udfordringer åbner døren for mere indflydelse. Interesseorganisationer kan særligt være med til at lægge pres på politikerne, og stille sig kritisk over for lovgivningen. De er derfor vigtige for udviklingen til et bæredygtig samfund (Petersen, 2019). Samarbejdet mellem beslutningstagere og de grønne interesseorganisationer indenfor klimaområdet er derfor interessant at undersøge. Klimaudfordringerne og implementeringen af den grønne omstilling, opfordrer til samarbejde mellem politikere og de grønne interesseorganisationer. Dog kan der opstå en planlægningsmæssig udfordring, da der er mange interesser at tage hensyn til. Klima og miljø har ikke altid været højt prioriteret på den politiske dagsorden, men efter Folketingsvalget i 2019, blev der rettet et særligt fokus i den retning. Det viser, at grønne interesseorganisationer har en plads at udfylde i klimapolitik, som udgør et centralt emne i dansk politik (Bahn, M, 2019).

I projektet belyses de planlægningsmæssige udfordringer. Udfordringerne analyseres med udgangspunkt i socioteknisk systemteori for at kunne forstå vanskeligheden i en omstilling og hvorfor det er tids-og ressourcekrævende, at ændre vores eksisterende levemåde. Cirkulær økonomi inddrages, for at skabe en forståelse af, hvordan der er mulighed for at ændre samfundet i en mere bæredygtig retning. Omstillingen til cirkulær økonomi er inddraget i projektet, da det både er skrevet ind i regeringens klimahandlingsplan, og fordi de grønne interesseorganisationer fremhæver, at det er en nødvendighed for den grønne omstilling. Ved omstilling til cirkulær økonomi kan der ændres i den måde samfundet producerer og forbruger på for at mindske menneskeskabte klimaforandringer. I dag bærer samfundet præg af mangel på omtanke for måden ressourcer anvendes og smides væk på (Danmarks Statistik, 2020). De eksisterende systemer har forbrug i centrum, men mangel på hensyn til hvilke konsekvenser forbruget og ikke-vedvarende produkter har for klimaet og miljøet. Cirkulær økonomi har til formål at omlægge produktionen af produkter til bæredygtigt, og dermed hæve værdien af produktet, da de bliver vedvarende.

Grøn omstilling kræver planlægning for at kunne implementere løsninger. Her inddrages klimaplanlægning. Det primære og overordnede fokus i klimaplanlægning er at arbejde for bæredygtig udvikling. De forskellige tilgange inden for klimaplanlægning beskæftiger sig med planlægning på flere niveauer, det kan både foregå på lokalt plan, med borgere som kerne aktører, eller på nationalt plan, med politiske tiltag og indflydelse fra forskellige andre aktører.

Her kan der opstå planlægningsmæssige konflikter, som behandles i projektet. De problematikker, der kan være i forbindelse med implementering af grønne tiltag undersøges i henhold til teori om sociotekniske systemer. Socioteknisk systemteori er inddraget for at forstå hvorfor bæredygtig omlægningen af et samfund kan være en udfordrende og langvarig proces. Det undersøges, hvordan grønne interesseorganisationer i Danmark, kan få indflydelse på den førte klimapolitik og hvordan den grønne omstilling kan etableres. I projektet analyseres interaktionen mellem de grønne interesseorganisationer i Danmark og beslutningstagerene, og hvor der kan opstå udfordringer i samarbejdet og implementeringen af grønne tiltag. Indholdet af Lov om klima analyseres for at belyse de bindende aftaler, som er indgået for at sætte rammer for bæredygtig udvikling. Projektet inddrager de planlægningsmæssige metoder og systemer, som skal være med til at sikre grøn omstilling, og problematiserer de eksisterende udviklingsmønstre.

Empirien i projektet består bl.a. af semistrukturerede interviews med relevante grønne interesseorganisationer herunder, Verdens Skove (VS), Greenpeace og Danmarks Naturfredningsforening (DN). Formålet med at foretage interviewene er, at belyse de klimapolitiske beslutningsprocesser mellem interesseorganisationer, de formelle politiske aktører og selve implementeringsfasen i samfundet. Projektet belyser udfordringerne i planlægningsprocesserne, i form af den grønne omstilling og hvordan de eksisterende systemer ændres. Problemfeltet leder videre til følgende problemformulering og arbejds spørgsmål.

1.2 Problemformulering

Problemformulering:

Hvordan kan grønne danske interesseorganisationer opnå indflydelse på grøn omstilling, og kan der opstå udfordringer i forbindelse med det politiske samarbejde, planlægningen og implementeringen af grønne tiltag i samfundet?

Arbejdsspørgsmål:

- 1) Hvad er de centrale pointer i Lov om klima, og hvordan afspejler det de grønne tiltag?

- 2) Hvordan påvirkes den grønne omstilling i Danmark af sociotekniske systemer og det politiske system, og hvilke planlægningsmæssige udfordringer kan der være omkring den grønne omstilling?
- 3) Hvad kendetegner de grønne danske interesseorganisationer, måden de agerer på, og den mulige indflydelse de har på den grønne omstilling i det politiske system?
- 4) Hvilke udfordringer kan der opstå i det politiske samarbejde mellem interesseorganisationer og det formelle politiske system, i forbindelse med implementeringen af grønne tiltag i samfundet?

1.2.1 Begrundelse for arbejds spørgsmål

De fire udarbejdede arbejds spørgsmål bruges i projektet til at besvare den ovenstående problemformulering.

Det første spørgsmål analyserer de væsentligste pointer i Lov om klima fra juni 2020, og hvordan den afspejler de grønne tiltag i samfundet. Her foretages en dokumentanalyse af et uddrag af Lov om klima for at belyse, hvordan de grønne tiltag inkorporeres i lovgivningen.

Det andet arbejds spørgsmål afdækker de udfordringer, som kan opstå i forbindelse med den grønne omstilling. Her benyttes teorien om sociotekniske systemer, klimaplanlægning og cirkulær økonomi til at udfolde udfordringerne med den grønne omstilling fra flere perspektiver. I dette afsnit inddrages også centrale pointer fra interviews med de udvalgte grønne danske interesseorganisationer.

Det tredje arbejds spørgsmål afdækker betydningen af grønne interesseorganisationer i Danmark. Her kortlægges de forskellige politiske aktører i forbindelse med interesseorganisationerne i forhold til projektets problemfelt. Interesseorganisationers ressourcer og ageren, for at opnå indflydelse indenfor det politiske system, analyseres her. Spørgsmålet fokuserer på de omstillings-drivende grønne interesseorganisationer. Dog findes der en del erhvervstilknyttede organisationer, som har modstridende synspunkter i forhold til grøn omstilling. Denne problematik diskuteres videre i projektet.

I det fjerde afsnit diskuteres, hvilke udfordringer der kan opstå i samarbejdet mellem grønne interesseorganisationer og politiske aktører. Det diskuteres, hvordan disse udfordringer kan påvirke hvordan og hvorvidt grønne tiltag implementeres i samfundet. Her inddrages en diskussion af sociotekniske systemer og cirkulær økonomi, da disse er vigtige faktorer i forhold til implementering af grøn omstilling. Ud fra en diskussion af de konflikter og divergerende interesser der findes på området afdækkes, hvordan den grønne omstilling er udfordret. Planlægningsudfordringerne kan forstås ud fra professor Scott Campbells *konflikttrekant* med et økonomisk perspektiv, socialretfærdighedsperspektiv og et miljømæssigt perspektiv.

1.3 Projektets design

Projektets udgangspunkt er at undersøge, hvordan de grønne interesseorganisationer kan have indflydelse på den grønne omstilling, og om der kan opstå udfordringer i forbindelse med planlægning og implementeringen i samfundet. I projektet har vi indsamlet kvalitativt empiri i form af semistrukturerede interviews, og en dokumentanalyse af Lov om klima, for at besvare problemformuleringen. Baggrunden for interviewene var at inddrage flere perspektiver og viden fra interesseorganisationerne i projektet. Interviewene med de tre grønne interesseorganisationer bruges til at analysere interesseorganisationernes indflydelse på den grønne omstilling. Vi valgte henholdsvis Verdens Skove (VS), Greenpeace og Danmarks Naturfredningsforening (DN). Begrundelsen for valget af de tre organisationer er, at de samarbejder i det politiske system og har forskellige størrelser, hvor DN er den største grønne organisation i Danmark. De beskæftiger sig alle med klima, men har udover det, forskellige mærkesager og interesser de kæmper for. De tre grønne interesseorganisationer er forskellige, men kan alligevel bruges til at generalisere, hvordan de grønne interesseorganisationer arbejder for at opnå indflydelse på den grønne omstilling. Baggrunden for dokumentanalysen af Lov om klima er at undersøge, hvordan grønne tiltag inddrages i lovgivningen. I projektet er der, udover den kvalitative empiri, inddraget kvantitativ empiri i form af spørgeskemaer og statistik udformet af Gallup, European Commission, Danmarks Statistik og Radius. Empirien understøtter projektets udgangspunkt om den øgede interesse for løsninger på klimaudfordringer. For at kunne foretage analysen har vi inddraget teori fra både politologi og planlægning, rum og ressourcer.

Projektet består af seks kapitler, som skaber overblik i projektet. I kapitel to gennemgås de metodiske overvejelser og begrundelser for projektet. Det efterfølgende kapitel præsenterer forskellige teorier fra politologi og planlægning, rum og ressourcer, som bruges senere i projektet. Herefter analyseres, i kapitel fire, henholdsvis Lov om klima, den grønne omstillings påvirkning af sociotekniske systemer og de planlægningsmæssige udfordringer herunder. Til sidst analyseres grønne danske interesseorganisationers ageren og den måde de opnår indflydelse på. Efter analysen indgår en diskussion af det politiske samarbejde, og implementeringen af grønne tiltag i kapitel fem. I kapitel seks konkluderes på resultaterne fra analysen og problemformuleringen.

2. Metode

I projektet er der benyttet kvalitativ metode. Derudover er der, i projektet, inddraget kvantitativmateriale i form af spørgeskemaer, undersøgelser og statistikker til at understøtte analysen. Der er i projektet blevet benyttet mixed-methods. Den kvalitative metode anvendes i form af semistrukturerede online interviews og dokumentanalyse af Lov om klima. Dokumentanalysen er inddraget, som supplement til analysen af, hvordan grønne interesseorganisationer forsøger at opnå indflydelse. Det er gjort med henblik på at skabe en kobling mellem det teoretiske perspektiv og virkeligheden. De semistrukturerede interviews, er anvendt for at indsamle dybdegående viden omkring interesseorganisationers påvirkning og individuelle opfattelse af den danske klimapolitik. En del af spørgsmålene kunne være udarbejdet til et spørgeskema, men vi ønskede at have mulighed for at få forskellige svar og give plads til forskellige perspektiver i interviewene. Udførelsen af semistruktureret interviews, med de tre interesseorganisationer, er foretaget for at få en intern forståelse af samspillet mellem interesseorganisationer og de politiske organer. Semistrukturerede interviews er en kvalitativ metode, til at indsamle data (Rasmussen et al., 2017). Inden de semistrukturerede interviews blev afholdt, var det afgørende at reflektere over formålet med undersøgelsen. Refleksionerne gik på, at projektet gennem de semistrukturerede interviews kunne producere empiri til videre analyse og besvarelse af problemformuleringen (Kvale & Brinkmann, 2015).

2.1 Teoretiske overvejelser

I projektet er der inddraget flere teorier for at danne teoretisk grundlag for analysen. I projektet er teori om sociotekniske systemer inddraget, for at danne det teoretiske grundlag i undersøgelsen af de problematikker, der kan være ved indførelse af nye teknologier, grønne tiltag mm. Teorien om sociotekniske systemer bruges til at forstå, baggrunden for problematikkerne. Teori om cirkulær økonomi er inddraget i projektet, da det er en af de metoder som både interesseorganisationer og politikere mener vil være en hjælp i den grønne omstilling. I Lov om klima bliver det beskrevet, at Danmark skal omstille til cirkulær økonomi. Teorien bruges i analysen til at belyse, hvordan en omlægning til cirkulær økonomi kan fremme grøn omstilling. For at forstå måden hvorpå klimamålsætninger bliver udviklet, er det væsentligt at danne et teoretisk grundlag for at forklare, hvordan disse bliver tilrettelagt. Derfor er teoretisk viden om klimaplanlægning inddraget i projektet. Teorien giver et indblik i, hvordan eksempelvis grønne organisationer og politiske organer tilrettelægger og planlægger bæredygtige tiltag og grøn omstilling. I projektet er der inddraget teori om det politiske system i Danmark, herunder modellen *den parlamentariske styringskæde*. Teoriafsnittet er inddraget for at forklare, hvordan det formelle politiske system er opbygget og hvilke aktører, som indgår, for at kunne analysere interesseorganisationers uformelle rolle. Videre er der inddraget teori om styringsnetværk, for at kunne forstå samarbejdet mellem aktørerne, som foregår på tværs af interesseorganisationer og i det politiske system. Da der i projektet undersøges, hvordan danske interesseorganisationer opnår indflydelse på den grønne omstilling, er der arbejdet med en definition af interesseorganisationer. Derudover er der inddraget teorier, som uddyber interesseorganisationers funktion i det politiske system, hvilke ressourcer de gør brug af for at opnå indflydelse og hvordan organisationerne supplerer det politiske system i Danmark.

2.2 Metodiske overvejelser

Projektet undersøger, hvordan grønne interesseorganisationer opnår indflydelse på dansk klimapolitik og hvilke udfordringer der kan opstå i forbindelse med det politiske samarbejde, planlægning og implementering af grønne tiltag. I projektet arbejdes der både induktivt og deduktivt. Der arbejdes induktivt i projektet, da der med udgangspunkt i de tre semistrukturerede interviews, laves en sammenkobling med teori for at opnå generel viden. Vi har på baggrund af vores teori forsøgt at understøtte og forklare de grønne

interesseorganisationers indflydelse på dansk klimapolitik. Derudover analyserer vi, ved brug af vores semistrukturerede interviews, hvordan interesseorganisationerne forsøger at sætte deres aftryk på dansk klimapolitik. Der arbejdes deduktivt i undersøgelsen af implementeringsudfordringerne i den grønne omstilling, da der tages udgangspunkt i allerede eksisterende teorier om klimaplanlægning, cirkulær økonomi og sociotekniske systemer i analysen (Rasmussen m.fl., 2017).

Interview er en effektiv metode til at indsamle dybdegående og beskrivende svar, hvis man ønsker at forstå et specifikt fænomen i samfundet, og placere det i en kontekst (Poulsen, B, 2021, 4 forelæsning: 04:30-05:00). Vi valgte derfor at foretage semistrukturerede interviews, i undersøgelsen af grønne danske interesseorganisationers samarbejde med det politiske system. Da vi undersøgte samarbejdet mellem grønne interesseorganisationer og det politiske system, valgte vi at interviewe tre grønne interesseorganisationer (VS, DN og Greenpeace) for at få deres perspektiv på samarbejdet. Interviewene gav mulighed for at indsamle specifik og dybdegående empiri, som i sammenhæng med den teoretiske undersøgelse, gav en generel forståelse af samarbejdet. I interviewene var der mulighed for, at både interviewer og respondenter kunne forklare og uddybe spørgsmål og svar. Det gav mulighed for at sikre en gensidig forståelse og undgå eventuelle misfortolkninger. Det er nogle af de kvalitetspunkter, som er værd at fremhæve ved interviews. Dog er det væsentligt at overveje, i behandlingen af interviews, at det kan være vanskeligt at undgå, at påvirke respondenter igennem tonefald og kropssprog. Dette er værd at overveje, under selve interviewet, men også under behandlingen af empirien i interviewet, da det kan påvirke resultaterne til undersøgelsens fordel (Kristensen, J, A & Hussain, M, A, 2019). Vores interviews blev foretaget online grundet Covid-19. Vi har derfor været opmærksomme på fordele og ulemper ved et online format. Vi har overvejet, at i online interviews kan der ikke være den samme interaktion og kontakt mellem interviewer og respondenter, som man kan opnå fysisk. Til gengæld giver online interviews mulighed for større fleksibilitet i forhold til planlægning af interviews, i modsætning til at arrangere et fysisk møde. Metoden semistrukturerede interviews er en omfattende proces og derfor var det begrænset, hvor mange respondenter vi kunne inddrage i den kvalitative undersøgelse. Det vil sige, at det kun er et udsnit af grønne interesseorganisationer vi har kunne undersøge.

For bedre at kunne gennemskue ligheder og forskelle mellem de tre interviewede interesseorganisationer, har vi inddelt interviewguiden i temaer. De forskellige temaer berøres ikke i samme grad af de tre interesseorganisationer gennem vores tre interviews, da samtalerne

har haft forskellige fokuspunkter. Som det nævnes senere i interviewguiden, har der været en fast ramme for interviewene, men på grund af den semistrukturerede struktur, har interesseorganisationerne hver især lagt vægt på forskellige ting. Det har været med til at forme interviewene, og hvordan de er blevet anvendt i analysen.

2.3 Dokumentanalyse

Som en vigtig del af analysen, er der i opgaven lavet en dokumentanalyse af Lov om klima. Dokumentanalysen var med til at gøre det mere ubesværet, at analysere de grønne interesseorganisationers påvirkning på dansk klimapolitik. I dokumentanalysen blev der taget udgangspunkt i klimaloven. Ud fra dette blev FN's Parisaftale inddraget for at kunne drage paralleller og sammenligne med den danske klimalov. Klimalovens hovedelementer blev analyseret, og der var fokus på at vurdere, hvor tilgængeligt dokumentet er, og hvordan det afspejler det øgede fokus på klima (Kristensen, Juul & Azhar, 2019). I dokumentanalysen blev der analyseret på, hvor repræsentativt klimaloven er for de danske målsætninger, inden for reducere af drivhusgasser i forhold til f.eks. Parisaftalen og de mål, som der er vedtaget i EU. Betydningen af Lov om klima blev analyseret i dokumentanalysen for at kunne udlede meningen og intentionen med loven.

2.4 Strukturering og bearbejdelse af interviews

I interviewene med VS, Greenpeace og DN blev de syv faser fra bogen 'Kvalitative interviews' af Steinar Kvale og Svend Brinkmann anvendt. Der blev anvendt: tematisering, design, interviewguide, transskribering, analyse, verifikation og rapportering til at strukturere undersøgelsen og interviews (Kvale & Brinkmann, 2015:154-155). Faserne var med til at understøtte forberedelsen, processen undervejs og analysen af interviewene efterfølgende.

2.4.1 Udvalgelse af population

Vi valgte tre grønne interesseorganisationer: Danmarks Naturfredningsforening (DN), Greenpeace og Verdens Skove (VS) til semistrukturerede interviews. De tre interesseorganisationer blev valgt for at få et indblik i samarbejdet, om den grønne omstilling, mellem grønne interesseorganisationer og det politiske system fra interesseorganisationernes

perspektiv. For at få en diversitet i respondenter, ville vi gerne interviewe grønne interesseorganisationer med forskellige mærkesager og af forskellige størrelser, for bedst muligt at kunne generalisere undersøgelsen til andre grønne danske interesseorganisationer. Vi fandt det interessant at undersøge om der ville være differentierede svar i interviewene af eksempelvis store interesseorganisationer, i modsætning til små interesseorganisationer. Derfor valgte vi DN og Greenpeace, som er to af de største grønne danske interesseorganisationer, men som arbejder på forskellige mærkesager. For at få en mindre grøn interesseorganisations perspektiv valgte vi også at interviewe VS, som til forskel for de to andre, er væsentligt mindre i både antal medarbejdere og medlemmer.

2.4.2 Tematisering

Formålet med interviewene i undersøgelsen var at få en mere omfattende viden om interesseorganisationers påvirkning på klimapolitik. Interviewenes formål var også at give et indblik i de planlægningsprocesser, som organisationerne foretager, og hvordan de forestiller sig, at deres indflydelse kan påvirke til at opfylde de fremsatte klimapolitiske mål. Grundopfattelsen af emnet, forud for interviewene var, at klima har en vigtig plads på den nuværende politiske dagsorden. De udarbejdede temaer til interviewene var kontakt, strategi, planlægning, samarbejde, og målsætninger. Temaerne var relevante, fordi de tilsammen skabte et overblik. Temaet kontakt blev valgt for at afklare, hvor ofte og hvordan kontakten mellem det politiske system og interesseorganisationerne foregår. Strategi blev udvalgt for at fastlægge, hvilke strategier organisationerne anvender for at opnå deres mål. Planlægning blev valgt for at få et indblik i hvordan planlægningen af kampagner og tiltag foregår. Temaet samarbejde blev valgt, fordi det viste, hvordan forholdet er mellem interesseorganisationer og politiske aktører. Til sidst blev temaet målsætninger valgt for at belyse, hvilke mål de grønne interesseorganisationer har. De politologiske temaer var kontakt, strategi, og samarbejde. Planlægning, rum og ressourcer var primært i spørgsmålene med temaerne planlægning, målsætninger og udviklingen af interesser og tiltag. I interviewguiden senere i metodeafsnittet ses, hvordan disse temaer er tænkt ind i de forberedte spørgsmål forud for interviewene. Under interviewene kom der ikke nye temaer op, men der blev tilføjet flere nuancer, som var med til at give nye perspektiver, som ikke var overvejet på forhånd.

2.4.3 Design af interviewguide

I projektet valgte vi at strukturere interviewene som semistrukturerede, da vi ønskede at give plads til nye perspektiver, fortolkninger og spørgsmål undervejs i interviewene. I den forbindelse blev en række standardspørgsmål planlagt på forhånd, som blev præsenteret for alle organisationerne, således at de kunne sammenlignes på en række basale punkter. Derudover planlagde vi individuelle spørgsmål til den enkelte organisation, så vi fik en dybdegående indsigt i den specifikke interesseorganisation. Dette gjorde vi med henblik på at tilrettelægge nogle spørgsmål, som var udformet specifikt til interesseorganisationerne. Det gav et indblik i de mærkesager interesseorganisationerne, hver især arbejder med, som var relevante i undersøgelsen. Vi var bevidste om, at interesseorganisationerne kan have deres egen agenda og interesse i form af at promovere sig selv på en bestemt måde for at opnå medlemmer, støtte og opmærksomhed. Dette er et vigtigt punkt at belyse og overveje under analysen af interviewene.

2.4.4 Interviewguide

Nedenstående spørgsmål danner ramme for vores basisspørgsmål, som er stillet til alle tre interesseorganisationer. Vi har inddelt spørgsmålene i temaer, som vi mener er relevante for undersøgelsen, for at gøre det mere overskueligt hvad de har til formål at undersøge.

Spørgsmål:

Kontakt og samarbejde:

1. Hvor mange medlemmer har jeres organisation?
2. Har I en afdeling der samarbejder med politikere eller embedsfolk i Folketinget?
3. Hvordan indleder I kontakt med politiske organer?
4. Hvor tit er I, i dialog med politiske organer?
5. Hvordan bliver jeres forslag taget imod af politiske organer?
6. Mener I at den måde interesseorganisationer og NGO'er i Danmark opnår indflydelse er optimal?
7. Hvis nej, hvordan ser I så at samarbejdet bliver stærkere?

Strategi:

8. Hvilke strategier har I for at opnå indflydelse på klimapolitik?

9. Har I haft direkte indflydelse på lovgivningen inden for bæredygtig udvikling og klima?
10. Hvilke udfordringer har jeres organisation med opnå indflydelse inden for den førte politik i Danmark?

Planlægning og målsætninger:

11. Hvad er jeres primære interesse?
12. Hvad er jeres mål indenfor klima og bæredygtig udvikling?
13. Hvordan tilrettelægger i planlægningen af en kampagne, eller en case omkring klima?
14. Hvordan udvikler I jeres organisation i form af nye interesser og hvor ofte er der brug for nye tiltag?

Udover de ovenstående spørgsmål, valgte vi at udarbejde specifikke spørgsmål til hver enkelt af de tre interesseorganisationer. Spørgsmålene blev lavet, inden vi lavede interviewene for at forstå deres interesser bedre. De spørgsmål findes i bilag 5 (Jf. Bilag 5).

2.4.5 Transskribering

Transskriberingen af interviewene blev gennemført med henblik på at skabe transparens i opgaven sådan, at analysen og de konklusioner vi nåede frem til, blev gennemsigtige. Vi valgte at gengive lydfilen ordret med pauser, afbrydelser, og fyldord, som en grov transskribering, hvilket ses i bilagene. De uddrag, som er blevet brugt i projektets analyse, er en bearbejdet oversættelse for at transformere tale til skriftsprog. Vi valgte at anonymisere respondenterne, men angav blot organisationens navn, da respondenterne repræsenterer holdninger for organisationerne (Poulsen, 2019:110). Transskriberingen af de tre interviews med henholdsvis VS, Greenpeace og DN var med til at gøre analysen og behandlingen af data overskuelig. Det var en forberedende fase inden analysen, hvorefter det blev muligt at analysere og tematisere empirien i de foretagne interviews.

2.5 Analyse af data og rapportering

Den kvalitative empiri blev indsamlet gennem de tre semistrukturerede interviews af grønne interesseorganisationer og dokumentanalysen af Lov om klima. Empirien blev brugt i analysens tre kapitler og i diskussionen, til at udfolde aspekter af interesseorganisationers mulighed for indflydelse og problematikker i politisk samarbejde, planlægning og

implementering af grønne tiltag i Danmark. For at skabe en mere generel viden, blev de kvalitative undersøgelser sammenkoblet med de valgte teorier. Det var gennem analysen og diskussionen af den indsamlede empiri at problemformuleringen blev besvaret.

2.6 Kvalitetskriterier

2.6.1 Validitet og reliabilitet

Som udgangspunkt var formålet med interviews blandt andet at undersøge, hvordan interesseorganisationer opnår indflydelse på klimapolitik. Gennem interviewene fik vi en dybere viden om, hvordan de grønne danske interesseorganisationer tager kontakt til politikere og embedsmænd, og hvilke strategier de gør brug af for at opnå indflydelse. I analysen sammenlignede vi nogle faktorer for politisk samarbejde. Faktorerne var udfordringer med implementering af grønne tiltag og de utilfredsheder, som interesseorganisationerne belyste i de tre interviews. Der var i høj grad enighed blandt de to største interesseorganisationer, DN og Greenpeace. VS var også, på nogle punkter, meget enige med de to andre organisationer, men afvigende ved få af interviewtemaerne, eksempelvis kontakt. Her kan argumenteres for, at afvigelsen skyldes, at organisationen er væsentligt mindre end de to andre. De tre interviews var med til at skabe en bedre forståelse for grønne danske interesseorganisationers samarbejde med det formelle politiske system, og hvordan de søger indflydelse på klimapolitik. Der er derfor intern validitet i den empiri, som er indsamlet i projektets tre interviews.

Dokumentanalysen af Lov om klima blev foretaget for at undersøge, hvordan den afspejler det øgede fokus på klima i Danmark, og hvordan lovgivningen skal fastlægge en fremgang i den grønne omstilling i Danmark. Gennem dokumentanalysen blev det belyst, hvordan Lov om klima sætter en fast ramme for politiske beslutningstagere i planlægningen af grøn omstilling i Danmark, og hvilke tiltag der må arbejdes på for at nå klimamålet inden 2030. Dokumentanalysen bidrog dermed til den interne validitet i projektet, da det gennem undersøgelsen af Lov om klima blev bekræftet, at der er et øget fokus på klima i Danmark, men at der stadig er udfordringer med den grønne omstilling.

Man kan argumentere for, at der i opgaven blev skabt en generaliserbarhed inden for en bestemt population. Vilkårene for samarbejde mellem de tre grønne interesseorganisationer, som blev undersøgt i projektet, og det politiske system er i høj grad de samme samarbejdsvilkår, som gør sig gældende for andre grønne danske interesseorganisationer. Man kan ud fra

undersøgelsen gå ud fra, at andre grønne danske interesseorganisationer bruger deres ressourcer til at opnå indflydelse på samme måde, som de tre udvalgte grønne interesseorganisationer. Det kan argumenteres at der, ud fra undersøgelsen af sociotekniske systemers påvirkning på den grønne omstilling, også kan skabes ekstern validitet. Den måde sociotekniske systemer hæmmer den bæredygtige udvikling i den grønne omstilling på, kan sammenlignes med mange områder af samfundet. Sociotekniske systemer eksisterer, ifølge Frank W. Geels, i alle hverdagspraksisser og påvirker derfor teknologisk udvikling (Søndergård, m.fl., 2014). For at skabe yderligere ekstern validitet i resultaterne af undersøgelsen, kunne eksempelvis en spørgeskemaundersøgelse af flere grønne interesseorganisationer have skabt en bredere population af respondenter, og dermed mere empiriske materiale, som kunne bidrage til den eksterne validitet (Kristensen og Hussain, 2019). Hvis man tog udgangspunkt i en population af andre grønne interesseorganisationer med samme forskningsdesign så mener vi, at vi i høj grad ville nå frem til de samme resultater.

Interviewprocessen bar præg af gennemsigtighed, da vi skabte transparens gennem at forberede en interviewguide på forhånd, samt transskriberede interviewene efterfølgende. Åbenheden omkring processen var med til at sikre en mulig gentagelse, hvis man valgte respondenter indenfor den samme populationsgruppe, grønne danske interesseorganisationer, så ville man højst sandsynlig få de samme svar. Interviewet var til dels struktureret af en interviewguide, men semistrukturerede interview som metode leder også op til nye perspektiver undervejs. På trods af den forskellighed, som metoden semistrukturerede interviews skaber, mener vi stadig at der er god sandsynlighed for samme resultater inden for populationsgruppen af grønne danske interesseorganisationer. Det er vigtigt at fremhæve, at hvis man gentog undersøgelsen med andre organisationer inden for f.eks. erhvervslivet, så ville vi højst sandsynligt få andre svar i nogle af interview temaerne.

Inden for temaet samarbejde ville man måske få nogle differentierende svar, da andre former for interesseorganisationer kan have et andet samarbejde med politiske beslutningstagere og andre organisationer. De kan have andre ressourcer til rådighed og have adgang til det politiske system på andre måder end de grønne interesseorganisationer har.

2.6.2 Kildekritik

Vores kvalitative empiriske data og kvantitative materiale, der er inddraget i projektet, kræver en kildekritisk tilgang. De kvantitative kilder er valgt ud fra principperne troværdighed,

objektivitet, præcision og relevans, for at kunne vurdere kildernes kvalitet (Kristensen m.fl., 2019). Vores informationskilder har eksempelvis været Lov om klima og statistik fra Danmarks Statistik. Vi har brugt kvantitative data, som sekundære kilder til at understøtte analysen. Vi har som tidligere nævnt i projektet, skabt vores egen kvalitative empiri i form af en dokumentanalyse af Lov om klima og de semistrukturerede interviews. Her er det vigtigt også at have en kildekritisk tilgang til materialet. Vi har især overvejet kvaliteten af interviewene og respondenternes objektivitet, da de udtaler sig på vegne af en organisation med en klar interesse og agenda. Materialet fra dokumentanalysen og de semistrukturerede interviews er primære kilder i projektet.

Som tidligere beskrevet, har vores valg af teori været en vigtig del i udarbejdelsen af projektet. Teorien sætter en ramme for undersøgelsen og spiller en vigtig rolle i sammenkoblingen af empirien i analysen. Vi har valgt teori, som kan styrke analysen af både interesseorganisationers mulighed for at opnå indflydelse og påvirke den danske klimapolitik, men også teori som uddyber den systemkompleksitet, der ligger til grund for planlægningsudfordringerne i den grønne omstilling i Danmark. I næste afsnit uddybes de teoretiske aspekter af projektets undersøgelse.

3. Teori

I følgende kapitel præsenteres teorier, som har dannet baggrunden for projektet. Først præsenteres centrale begreber, som bruges i projektet. Efterfølgende præsenteres de teorier, som bruges i analysen.

3.1 Begrebsliggørelse

I følgende afsnit defineres centrale begreber, der bruges gennem projektet. Afsnittet klargør hvilken definition af begrebet vi anvender.

Grøn omstilling: I projektet bruges grøn omstilling om at omstille det eksisterende samfund til nye og miljøvenlige teknologier, en bedre udnyttelse af ressourcer, miljøvenlig produktion og forbrugeradfærd og en ny måde at prissætte produkter på.

Cirkulær økonomi: I projektet bruges begrebet cirkulær økonomi, som perspektiv til hvordan man kan anskue økonomi i et cirkeldesign med et bæredygtigt udgangspunkt. Tankegangen er med til at præge måden at anvende ressourcer, materialer og produkter på.

Bæredygtig udvikling: I projektet bruges bæredygtigudvikling som begreb for menneskelige aktiviteter og teknologier, som produktion og forbrug, der belaster miljøet minimalt. Bæredygtig udvikling omhandler menneskelig brug af naturen uden at forringe fremtidige generationers livsbetingelser.

3.2 Sociotekniske systemer

I følgende afsnit vil der blive redegjort for Frank W. Geels teori om *sociotekniske systemer*. Teorien skal fungere, som en ramme for forståelsen af kompleksiteten i at ændre produktions- og forbrugssystemer i henhold til en mere klimavenlig udvikling og grøn omstilling. Samfundet i dag består af en masse teknologier og systemer, som er med til at gøre det liv vi lever muligt. Det er eksempelvis energisystemer, produktionssystemer, transportsystemer, handelssystemer mm. Disse systemer, kaldes sociotekniske systemer.

Frank W. Geels er professor i System Innovation og bæredygtighed ved SPRU (Science Policy Research Unit), og er en ud af flere teoretikere, som har forsket i systemteori. *Sociotekniske systemer* forstås som specifikke sammenhængende systemer af viden, netværk, produktionsprocesser, infrastrukturer, forbrugsmønstre og institutioner med praksisser, normer og antagelser, som strukturerer aktørers handlinger, eksempelvis i forhold til bæredygtig udvikling (Søndergård m.fl., 2014).

Begrebet *sociotekniske systemer* beskriver, hvordan generelle tendenser, eksempelvis teknologi, reproduceres. *Sociotekniske systemer* findes i alle hverdagspraksisser, men ser man nærmere på mindre områder vil man se, at der er mindre modifikationer af generelle tendenser på det lokale niveau. Integrationen af nye teknologier i hverdagslivet sker gennem langsom tilpasning. Hverdagspraksisser kobler normer og adfærd til teknologi, og vil man ændre på teknologien, må man tilpasse adfærd og normer. *Sociotekniske* praksisser er koblingen mellem mening og kompetencer til genstande eller specifik adfærd. Eksempelvis er vores energiadfærd

i hjemmet ikke kun knyttet til rationel teknisk tænkning, men også til vores opfattelse af boligen, som hjem og hvad der er socialt acceptabel energiadfærd (Søndergård m.fl., 2014).

Geels beskriver den systematiske organisering af forbrug og produktion gennem begrebet *sociotekniske systemer*. Som eksempel på et *socioteknisk system*, bruger Geels biltransporten. Det er et system, som er bygget op af blandt andet selve bilen som genstand, industristruktur, vej-infrastruktur, markedsstruktur, vedligeholdelse- og distributionsnetværk, brændstofsinfrastruktur og brugerpraksis, som også omfatter den kulturelle og symbolske værdi knyttet til bilen. Kombinationen af disse aktører, netværk og institutioner bidrager til reproduktionen og fastholdelsen af det *sociotekniske system*, som den bilbaserede mobilitet udgør (Geels, 2005).

Det Geels mener, der kan være en udfordring er, at det kan være svært at ændre ét af elementerne i systemet, uden at være nødt til at ændre hele systemet. Hvis nye teknologier integreres i et system, vil det kræve en ændring af hele det *sociotekniske system* som helhed. Mængden af aktører, institutioner, adfærds- og normsystemer der indgår i et *socioteknisk system* gør det vanskeligt at bryde med den udvikling og ressourceforbrug, som systemet er bygget op omkring (Geels, 2005).

Nye teknologier kan udfordre reproduktionen i systemet, og det er derfor vanskeligt at integrere dem. Derfor sker det ofte at ny teknologi og udvikling afvises, fordi det bryder med systemet. På den måde skabes *sporafhængighed*. Dette kan også ses i sammenhæng med grøn omstilling og bæredygtig tilgang. De *sociotekniske systemer* kan være en hindring i integrationen af nye klimavenlige tiltag. Dette skyldes ifølge systemteoretikere, at al teknologi er indlejret i *sociotekniske systemer*, som fastlåser udviklingen på en relativ snæver kurs, og det kan blive problematisk at ændre i kursen, da det vil kræve en total ændring af både adfærd og normer. Grøn omstilling er derfor en omstilling, som kan være en fundamental forandring af et *socioteknisk system*, som er dybt forankret i eksisterende politiske og økonomiske systemer.

Sporafhængigheden kan forklares ved tre faktorer:

- Regler eller institutioner sætter en ramme for aktører i det givne system, som påvirker forståelsen for, hvordan systemets aktører skal agere. Disse regler kan deles op i tre: De kognitive regler, normative regler og regulative regler.

- Kognitive regler medfører at aktører ud fra deres nuværende viden og erfaring, vælger at handle på en bestemt måde og søger i bestemte retninger frem for andre. Kognitive regler er med til at skabe brugerpræferencer hos aktørerne, hvilket kan variere fra aktør til aktør. Hvis aktørerne er fra samme sted og har modtaget samme viden, vil deres kognitive rutiner ofte være nogenlunde de samme (Søndergård m.fl., 2014).
- Normative regler omfatter de uformelle normer, som er med til at påvirke aktørerne til at handle på en bestemt måde inden for et område.
- Regulative regler består i at styre de handlinger aktørerne foretager, og er de regler, som er nedskrevet og udtalt af f.eks. ledelsen.
- Aktørnetværket inden for systemerne, medfører at aktørerne er afhængige af hinanden og derfor vil agere på en måde der bevarer systemet.
- De materielle og tekniske strukturer som er skabt inden for systemer, er ligesom aktørerne, afhængige af hinanden for at kunne eksistere (Søndergård m.fl., 2014).

Der er udarbejdet omfattende teori om *sporafhængighed* samt begrebet *sociotekniske systemer*. Teorierne forsøger at gøre op med idéen om, at udvikling af systemer alene er markedsdrevet. Det vil sige, at det er efterspørgslen som påvirker systemet, eller at det er forskningsdrevet, altså at det er forskning og viden der skaber udviklingen af systemerne. Teorierne forsøger i stedet at påvise, at det er regler, aktører, materielle og tekniske strukturer, som er med til at afgøre, hvilke teknologiske udviklinger, der er mulige inden for systemet (Søndergård m.fl., 2014).

3.3 Cirkulær økonomi

Cirkulær økonomi er blevet en gængs opfattelse inden for måden at anskue global bæredygtighed på. En omstilling til cirkulær økonomi vil bryde med den sporafhængighed, der eksisterer i samfundets produktions- og forbrugssystemer. Tankegangen præger måden, hvorpå der i et cirkeldesign anvendes ressourcer, materialer og produkter på. Cirkulær økonomi er relevant at berøre i opgaven, fordi den i høj grad inddrages i politik samt danner rammerne for en grøn omstilling (Miljøministeriet, 2018:2). Den cirkulære økonomi erstatter den lineære økonomiforståelse, som hidtil har domineret måden der produceres og anvendes ressourcer på. I EU kommissionen tillægges cirkulær økonomi følgende grundlag:

"(...)The European Commission associates the move to a more circular economy with strategies such as: boosting recycling and preventing loss of valuable materials; creating jobs and economic growth; showing how new business models, eco-design and industrial symbiosis can move Europe toward zero-waste; and reducing greenhouse emissions and environmental impacts". (Bocken, Nancy, M. P, m.fl., 2016:308).

Det cirkulære design opererer inden for tre primære grundprincipper: slowing, closing og narrowing. Closing vedrører genbrug, hvorved ressourcer indgår i en cirkulær strømning frem for en lineær strømning. Slowing indebærer målsætningen om, at levetiden på et produkt skal forøges i gennem eksempelvis reparation, og på denne måde forlænges produktets udnyttelsesperiode. Dette medvirker til at ressourcer bliver opbrugt langsommere. Narrowing omfatter et design, hvor man bruger færre ressourcer til et produkt, og samtidig opnår samme formål (Bocken, Nancy, M. P, m.fl., 2016:309). Miljøministeriet har i december 2020 fremsat et høringssvar med en målrettet handlingsplan for hvordan cirkulær økonomi inkorporeres i vores miljøplanlægning. Denne plan sætter fokus på mindre affald, genanvendelse, bedre udnyttelse af naturressourcer og biomasse og bæredygtigt byggeri. Det er hele princippet om at forlænge levetiden af et produkt og derigennem maksimere værdien (Miljøministeriet, 2020:8-9). I Danmark er mængden af affald, som genanvendes steget. I 2011 blev der genanvendt 1,3 mio. tons affald, hvor der i 2019 blev genanvendt 1,7 mio. tons affald, hvilket svarer til halvdelen af husholdningsaffaldet i Danmark (Danmarks statistik, 2021). En stigning på 36% vidner om en øget bevidsthed om bæredygtighed og klima blandt den danske befolkning. Samtidig bekræfter det, at designet i den cirkulære økonomi er en yderst dominerende tankegang. Den bidrager i særdeleshed til, hvordan man effektivt kan omstille til en mere bæredygtig produktion, forbrug og afskaffelse i verden. Det kræver robuste og langsigtede handlingsplaner for at kunne imødekomme de fastlagte klimamålsætninger i de kommende årtier. Omstillingen til cirkulær økonomi er derfor afgørende for, at vi kan opnå målet om at sikre en bæredygtig fremtid. For at omstille til cirkulær økonomi, kræver det en omhyggelig planlægningsproces. Planlægningen kan gribes an på flere måder, hvilket uddybes i næste afsnit.

3.4 Klimaplanlægning og klimapolitik

Det primære fokus i klimaplanlægning handler om hvordan der arbejdes med at reducere udledningen af CO² globalt, nationalt og lokalt f.eks. i kommuner.

Klimaplanlægning er ifølge Københavns Kommune den form for planlægning, der beskriver redueringen af drivhusgasudledning. Kommunal klimaplanlægning bruges også til at beskrive, hvordan kommunale omstillinger kan opnås for mindre udledning af drivhusgasser. Inden for klimaplanlægning er der fire former for planlægning. De forskellige former for planlægning er rationel-, kommunikativ-, inkrementel- og strategisk planlægning (Københavns Kommune, 2019).

Den rationelle planlægning fokuserer på den lineære proces med klare og overskuelige trin fra problemdefinition til implementering. Den rationelle planlægning beskrives også, som en top-down målorienteret proces. Kommunikativ planlægning baserer sig på, hvordan udefrakommende interesser har en påvirkning på planlægning, og hvordan disse interesser bør inddrages i dialog for at opnå enighed om tiltag. Denne planlægning kan også beskrives som en bottom-up proces. Inkrementel planlægning tager udgangspunkt i kortsigtede løsninger for at løse problemer bl.a. med drivhusgasudledning, hvorimod den strategiske planlægning fokuserer på langsigtede løsninger (Københavns Kommune, 2019). Ovenstående former for planlægning kan relateres til grønne danske interesseorganisationer, og den måde de opnår indflydelse på. Klimaplanlægningen er ikke et konfliktfrit område. Konflikter i planlægningen kan opstå, fordi involverede interne og eksterne aktører i planlægningsprocessen har forskellige interesser. Det udfoldes i nedenstående afsnit.

3.4.1 Campbell's planlægningstrekant

Modellen *planlægningstrekanten* er udviklet af Scott Campbell, professor of urban planning and policy development, og belyser de forskellige perspektiver i samfundsplanlægning. Modellen kan bruges til at forstå de konflikter som kan opstå indenfor planlægning. Modellen kan ses i bilag 4. *Planlægningstrekanten* beskriver de tre perspektiver, som kan inddeles i fordeling, økonomisk vækst og beskyttelse af miljøet (Campbell 1996). Den ideelle planlægning kræver, at der tages hensyn til alle tre perspektiver og der forsøges at skabe

balance mellem dem. Dog er det en ideel forestilling, at alle perspektiver vægtes lige. Den ideelle planlægning kan være vanskelig, da der i en planlægningsproces ofte er modstridende interesser, men samtidig er interesserne ofte afhængige af hinanden. Denne problematik behandles i projektet. *Planlægningstrekanten* belyser hvordan, at det er en udfordring at realisere balance i samfundsplanlægning, og at der opstår konflikter mellem interesser. Campbell kategoriserer de tre forskellige konflikter, der kan opstå som *fordelingskonflikten*, *miljøkonflikten* og *udviklingskonflikten*.

Fordelingskonflikten opstår mellem det økonomiske perspektiv og det velfærdsmæssige. Konflikten opstår ved grænsen mellem egne interesser og det der er bedst for samfundet. Et eksempel er forholdet mellem producenter og forbrugere, hvor væksten som skabes skal fordeles på en retfærdig måde (Campbell, 1996).

Miljøkonflikten opstår mellem det økonomiske aspekt og økologi. Et eksempel på dette er når landbruget og industrien skal benytte naturens ressourcer samtidig med, at naturen skal bestå og reproducere. Her er planlægning og regulering en nødvendighed for at sikre økonomisk fremgang, samtidig med at sikre naturen. Uden den økologiske tilgang til ressourcernes udnyttelse, kan det have store konsekvenser for muligheden for at bruge ressourcerne i fremtiden (Campbell, 1996).

Udviklingskonflikten opstår mellem at afskaffe ulighed i verden, samtidig med at sikre en bæredygtig fremtid så de kommende generationer har del i samme ressourcegrundlag, som vi har i dag (Campbell, 1996).

I projektet er der taget udgangspunkt i fordelings- og miljøkonflikten, da disse to perspektiver kan bruges til at belyse, hvilke udfordringer der kan opstå i forbindelse med implementeringen af den grønne omstilling. Planlægningstrekanten beskriver de konflikter, der kan opstå i forbindelse med klimaplanlægning.

3.5 Det politiske system i Danmark

Det formelle politiske system i Danmark kan beskrives med teorien, der tager udgangspunkt i modellen *den parlamentariske styringskæde* af politolog Johan P. Olsen. Teorien beskriver, hvordan et demokratisk politisk system teoretisk set fungerer. Olsens teori bygger på hovedaktørerne, som indgår i et politisk system folket, Parlamentet, regeringen og

forvaltningen. Teorien belyser relationerne mellem aktører og institutioner i det politiske system. Folket er grundlaget for det politiske system, da de har magt i form af at kunne vælge repræsentanter igennem valg. Parlamentet, eller Folketinget i Danmark, fungerer som den lovgivende forsamling, som er valgt til at repræsentere befolkningen. Regeringen er den udøvende magt, med forudsætning, at de har flertal i Folketinget. Det er regeringens ansvar, at love og beslutninger bliver implementeret gennem forvaltningen. Forvaltningen er ministerierne, med ansatte embedsmænd. *Den parlamentariske styringskæde* beskriver således relationerne mellem hovedaktørerne i det politiske system, og er en idealtipe af et politisk demokratisk system (Bogason m.fl., 2019).

3.6 Interesseorganisationer i Danmark

Interesseorganisationer kan bidrage til et velfungerende demokrati, da de skaber diversitet og sikre forskellige interesser på den politiske dagsorden (Fisker, 2015). I den formelle fremstilling af demokrati har interesseorganisationer ingen indflydelse, og det kan derfor være svært at gennemskue, hvor meget politisk indflydelse de danske interesseorganisationer har. Alligevel er der betydelige fingeraftryk fra interesseorganisationerne i dansk politik. Det formelle demokrati, også kendt som den parlamentariske styringskæde, medtager ikke organisationerne, men alligevel spiller de en væsentlig rolle i beslutningsprocesserne (Binderkrantz, Christiansen & Pedersen, 2014).

I følgende afsnit defineres en interesseorganisation og de forskellige typer af interesseorganisationer. I afsnittet uddybes de politiske arenaer, som interesseorganisationerne opererer i og deres ressourcer, som kan bruges til at tilegne sig politisk indflydelse. Teorien baseres på forskning foretaget af professorer i Statskundskab, Anne Skorkjær Binderkrantz, Peter Munk Christiansen og Helene Helboe Pedersen (Binderkrantz m.fl., 2014) på baggrund af forskningsprojektet "INTERARENA - interesseorganisationer i politiske arenaer"

3.6.1 Definition af interesseorganisationer

I Danmark eksisterer der omkring 1700 interesseorganisationer. Fælles for interesseorganisationerne er, at de alle søger politisk indflydelse, men uden at opstille til valg. I stedet søger de indflydelse på baggrund af deres medlemmer med en fælles interesse. Danmark er et af de lande i Verden, som har flest interesseorganisationer, som repræsenterer

mange forskellige samfundsgrupper. En interesseorganisation er en gruppe af medlemmer, som arbejder for politisk indflydelse, medlemmerne kan både være enkeltpersoner, men også foreninger (Jordan m.fl. 2004). Interesseorganisationerne adskiller sig fra at være et politisk parti, da de ikke opstiller til valg, men i stedet påvirker politikere og de politiske partier.

Interesseorganisationer i Danmark spiller en stor rolle som supplement til det formelle politiske system. De påvirker den politiske dagsorden og lovgivningsprocesserne, både formelt og uformelt. Hos nogle organisationer er deres primære mål at søge politisk indflydelse, mens det hos andre er én af flere prioriteter. Deres indflydelse og politiske succes skal derfor ses i perspektivet af om det er organisationens hovedprioritet (Binderkrantz, Christiansen & Pedersen, 2014).

3.6.2 Typer af interesseorganisationer

I Danmark findes der mange forskellige interesseorganisationer lige fra Dansk Metal til Børns Vilkår. Interesseorganisationerne kan deles ind i syv typer. Fagforeninger, Erhvervsorganisationer, institutionelle organisationer, faglige organisationer, identitetsorganisationer, fritidsorganisationer og ideelle organisationer. Fagforeningerne kendetegner sig ved at være sammenslutninger af medarbejdere der arbejder med løn og ansættelsesforhold, et eksempel er Danmarks Lærerforening. Erhvervsorganisationer er sammenslutning af virksomheder, og institutionelle organisationer er en sammenslutning af institutioner eller myndigheder. Faglige organisationer er organisationer, der ikke arbejder med ansættelses- og lønforhold, men stadigvæk arbejder for deres medlemmers interesse. Identitetsorganisationer er baseret på, at medlemmerne tilhører samme gruppe. Det kan eksempelvis være Astma-allergi Danmark eller Ældre Sagen. Fritidsorganisationer er en sammenslutning på baggrund af fritidsinteresser eller religion. Ideelle organisationer er kendetegnet ved, at medlemmerne tilslutter sig et ideelt formål, som de prøver at opnå. Det kan være grøn omstilling, bedre vilkår for børn eller ligestilling. De ideelle organisationer arbejder ikke for medlemmernes interesse direkte, men medlemmerne tilslutter sig på baggrund af en eksisterende interesse f.eks. miljøforbedringer eller dyrevelfærd. De ideelle organisationers betegnelse beskriver ikke, at deres interesse kommer alle til gode, men i større grad at de er idébaserede. Organisationer adskiller sig, i forhold til de andre, ved ikke at have en bestemt gruppe medlemmer. De skal i stedet lede i samfundet efter ligesindede som støtter deres formål.

De ideelle interesseorganisationer kan også beskrives, NGO'er som kommer af "Non Governmental Organisations". NGO'er skiller sig ud ved ikke at modtage statslig støtte til, at fremme deres interesse. De er private eller frivillige organisationer, og indgår i typen af ideelle interesseorganisationer (Kjærum, M, 2017).

3.6.3 Interesseorganisationer i politiske arenaer

Kampen for politisk indflydelse, som interesseorganisation foregår i mange forskellige arenaer. Hver af disse arenaer giver interesseorganisationerne mulighed for at gøre sig gældende politisk og opnå indflydelse. De tre arenaer som interesseorganisationerne opererer i er forvaltningen, Folketinget og medierne. Interesseorganisationerne har altid haft en stærk tilknytning til forvaltningen hvor de påvirker de regler, som er på vej til lovgivning. Interesseorganisationerne får igennem adgang til forvaltningen en indflydelseskanal, hvor de inviteres til bl.a. høringsrunder og indledende faser i beslutningsprocesserne. At invitere interesseorganisationer ind, er der tradition for, da normen er, at de berørte interesser i Danmark inddrages i administrative og politiske beslutninger. De danske interesseorganisationer bliver inddraget i det forberedende lovgivningsarbejde, men det har af betydning, hvilken interesse de repræsenterer. Eksempelvis er finans lovgivning et område hvor det er sværere at få en plads ved bordet, i modsætning til klimalovgivning. (Christiansen, Sonne Nørgaard & Sidenius, 2005.) Når interesseorganisationerne involveres i de forberedende lovgivningsprocesser, er det med til at legitimerer lovgivningen, hvis deres interesse bliver varetaget. Også den parlamentariske arena, i form af folketinget, er vigtig for interesseorganisationerne. Kontakten til politikerne og partierne er vigtige for organisationerne, da de herigennem kan påvirke lovgivningen og være med til at sætte den politiske dagsorden og kontrollere embedsværket. Den sidste arena som interesseorganisationerne opererer i er medierne, da man siger at en stor del af politikken blevet medialiseret og foregår der i stedet. Interesseorganisationerne arbejder på at placere sig selv, og deres interesse i befolkningens bevågenhed igennem medierne. Interesseorganisationerne skifter mellem de forskellige arenaer alt efter, hvor de kan få mest indflydelse (Binderkrantz, m.fl., 2014).

3.6.4 Interesseorganisationers ressourcer

Interesseorganisationerne prøver at skabe mest mulig indflydelse på de politiske beslutninger. Det gøres ved hjælp af adgang til de politiske arenaer, som tidligere beskrevet. Man vurderer

interesseorganisationers mulighed for at opnå indflydelse gennem deres ressourcer. Her skelnes mellem generelle, insider- og outsiderressourcer (Binderkrantz m.fl., 2014). De generelle ressourcer består af, hvor mange medlemmer organisationen har, hvor mange ansatte der er, og hvor stor en indtægt organisationen har. De generelle ressourcer kan være med til, at interesseorganisationen kan opnå politisk indflydelse. Når en interesseorganisation har adgang til én politisk arena, kan det give adgang til flere politiske arenaer. Insiderressourcer består af, hvorvidt interesseorganisationen har kontakt til og information om det politiske system. Insiderressourcer er også når interesseorganisationer bidrager med ekspertviden til politiske beslutningsprocesser. Insiderressourcer er derfor, også afgørende ressourcer til at opnå politisk indflydelse. Outsiderressourcer består af hvorvidt interesseorganisationer planlægger kampagner, nyhedsbreve og generel kontakt til civilsamfundet. Det er samtidig vigtigt, at de får meget medietid og har en bred appel til civilsamfundet. Outsiderressourcer har betydning for muligheden for at opnå indflydelse i den offentlige arena. Når civilsamfundet bakker op om interesseorganisationer vil det kunne påvirke det politiske system, da det altid vil være i regeringens interesse at lytte til civilsamfundet i et demokrati (Binderkrantz m.fl., 2014:44-48).

3.7 Styringsnetværk

I takt med en stigende kompleksitet og fragmentering af samfundet, så er der i højere grad behov for samarbejde på tværs af aktører i den offentlige og private sektor, og koordination mellem disse parter. Fænomenet dækker over offentlig styring, som sker på baggrund af interaktionen i netværk mellem offentlige og private aktører (Bogason mf. 2019:130-131). Styringsnetværk opstår, som følge af en erkendelse af, at aktører ikke individuelt har den viden og ressourcer, der er nødvendige for at løse en opgave eller et problem selvstændigt. De forskellige netværk udveksler derfor ideer og ressourcer med hinanden (Bogason mf. 2019:130). Relationen opstår i form af gensidig afhængighed. Netværksdeltagere agerer som en frivillig aktør, og kan dermed trække sig. Derfor bibeholdes muligheden for selvstændig handling. Styrkerne ved at inddrage styringsnetværk i forskellige opgaver er, at det kan øge styringseffektiviteten, ved at organisere relevant viden og ressourcer i en innovativ opgavehåndtering. Samtidig har det en demokratiserende effekt fordi, at relevante og berørte aktører har mulighed for at påvirke indhold og de resultater, som sker gennem offentlig styring. Det er vigtigt at være opmærksom på, at deltagelsen i styringsnetværk kan være skæv, og at

det kan være vanskeligt at holde styringsnetværk ansvarlige for de beslutninger, som de vedtager (Bogason mf. 2019:133).

3.8 Sammenhængen mellem sociotekniske systemer og det politiske system

Det er interessant at undersøge beslutningsprocessen i det politiske system i forhold til den grønne omstilling, ud fra et socioteknisk system perspektiv. Man kan argumentere for, at det politiske system i sig selv, udgør et socioteknisk system. Det politiske system, som beskrevet i teoriafsnittet om det danske politiske system og styringsnetværk, er komplekst og sammenholdes af mange forskellige aktører, arbejdsystemer og normer, som gør det svært at bryde med den udviklingsretning og det ressourceforbrug, som systemet er bygget op omkring. Det er det, som kendetegner sociotekniske systemer.

4. Analyse

I de følgende kapitler foretages først en dokumentanalyse af et uddrag af Lov om Klima for at belyse de grønne interesseorganisationers ageren i de politiske arenaer. Derefter redegøres for, hvorfor den grønne omstilling er så fremtrædende et emne på den politiske dagsorden. De planlægningsmæssige udfordringer, som kan opstå i forbindelse med grøn omstilling analyseres med udgangspunkt i teori om sociotekniske systemer, klimaplanlægning og cirkulær økonomi. Med udgangspunkt i de tre interviews med interesseorganisationerne VS, DN og Greenpeace analyseres deres ageren i de politiske arenaer, forvaltningen, Folketinget og medierne. Til sidst analyseres, hvordan interesseorganisationer kan påvirke klimapolitik og den grønne omstilling i Danmark. Her fokuseres på udfordringerne mellem at opnå indflydelse og få vedtaget grønne tiltag og derefter udfordringerne med implementeringen af dem.

4.1 Dokumentanalyse af Lov om klima

I dette afsnit er der udformet en dokumentanalyse af Lov om klima. I analysen af klimaloven belyses, hvordan det danske samfund skal omstilles for at opnå den vedtagende aftale om reducere af drivhusgasser med 70% i 2030. Der er i analysen inddraget FN's Parisaftale for at drage paralleller til internationalt vedtagne aftaler. Dokumentanalysen bidrager til den videre analyse, da det er væsentligt for projektet at se på de tiltag regeringen har tilrettelagt for den

grønne omstilling. Dokumentanalysen belyser, hvilke problematikker der kan være i forbindelse med Lov om klima, og hvordan lovgivningen sætter rammerne for politiske beslutningstagere. Dokumentanalysen er med til at koble det teoretiske perspektiv, og hvordan virkeligheden ser ud.

Lov om klima fremlægger de grønne aftaler, som Folketinget har vedtaget. I aftalen beskrives der, hvordan den grønne omstilling skal eksekveres. Loven indeholder flere former for aftaler. En af de væsentligste ting i aftalen er oprettelsen af Klimarådet. Klimarådet er opstået for at holde regeringen i skak og sørge for, at de vedtagende aftaler overholdes. Klimarådet skal årligt vurdere regeringens indsats mod en reducere af drivhusgasser: *“§ 4. Klimarådet skal årligt afgive anbefalinger til klima-, energi- og forsyningsministeren om klimaindsatsen.”* (Lov om klima, 2020). Yderligere beskrives der i Loven om klima, at den siddende regering har handlepligt til at udarbejde et årligt klimaprogram, som Folketinget har ret til, at stille den siddende klimaminister til ansvar for. Som beskrevet i § 3 skal Klimarådet, udover at vurdere regeringens indsats, også komme med anbefalinger til hvordan Danmark kan nå målet om 70% reducere af drivhusgasser i 2030 (Folketinget, 2020). *“§ 1. Formålet med denne lov er, at Danmark skal reducere udledningen af drivhusgasser i 2030 med 70 pct. i forhold til niveauet i 1990, og at Danmark opnår at være et klimaneutralt samfund i senest 2050 med Parisaftalens målsætning om at begrænse den globale temperaturstigning til 1,5 grader celsius for øje.”* (Lov om klima, 2020). I Lov om klima bliver der også beskrevet, hvordan den siddende klimaminister hvert femte år skal fremlægge en 10 års klimahandlingsplan, som skal være med til at sørge for, at Danmark kommer i mål med 70% reducere af drivhusgasser inden 2030. Dokumentet har en høj grad gennemsigtighed, da dokumentet ligger offentligt tilgængeligt på Folketingets hjemmeside.

Lov om klima belyser de tiltag, som er vedtaget for at opnå 70% reducere af drivhusgasser i 2030. Loven tager udgangspunkt i FN's Parisaftale, som handler om grøn omstilling. Parisaftalen er vedtaget i FN's klimakonvention UNFCCC, i aftalen er der vedtaget, hvilke ambitioner landene skal leve op til for at bidrage til en grøn omstilling og en reducere af udledningen af drivhusgasser (Globalis, 2015). Parisaftalen er gældende for alle de lande, som

har underskrevet aftalen. Dermed er det også med til at sikre, at landene fremlægger nationale klimahandlingsplaner som f.eks. Lov om klima. Lov om klima er dermed Danmarks forsøg på at overholde den internationale aftale om, at reducere drivhusgasudledninger og sørge for grøn omstilling. FN's Parisaftale bestræber sig på at begrænse den globale opvarmning. Landene som har underskrevet aftalen har derfor til formål at samarbejde om, at den globale opvarmning ikke overstiger to grader (Globalis, 2015). "*§ 2. Klima-, energi- og forsyningsministeren fastsætter mindst hvert femte år en national klimamålsætning med et 10-årigt perspektiv. En ny klimamålsætning må ikke være mindre ambitiøs end den senest fastsatte målsætning.*" Den danske klimalov bestræber sig på at leve op til aftalerne fra Parisaftalen. Det kan ses under kapitel fire, hvor det beskrives, hvordan den siddende regering skal fremlægge en handleplan hvert år. Handleplanen skal efterfølgende godkendes af Folketinget og Klimarådet (Folketinget, 2020).

Lov om klima fremstiller, hvordan det danske samfund skal omlægges til cirkulær økonomi for at fremme den grønne omstilling. Omlægningen fra lineær til cirkulær økonomi anskueliggøres i Lov om klima. Loven belyser hvordan samfundets ressourcer skal udnyttes mere effektivt for reducere drivhusgasudledningen (Folketinget, 2020).

Den vedtagende klimalovgivning vidner om en ændring i den måde, der i Danmark udtænkes grønne tiltag på, da det tidligere ikke var vedtaget ved lov. Lov om klima og oprettelsen af Klimarådet tvinger nu regeringen til aktivt, at tage stilling til den grønne omstilling i Danmark. Det kræves nu, at politiske beslutningstagere planlægger klimahandlingsplaner som løbende skal revurderes. Det viser, at klimakrisen bliver taget langt mere alvorligt end tidligere. Da det nu er vedtaget ved lov, at regeringen løbende skal lægge klimahandlingsplaner, sikrer det, at der som minimum bliver et større fokus på hvordan den grønne omstilling skal tilrettelægges. Loven er et værktøj, som bruges til at sætte faste rammer for en omstilling, men der kan alligevel opstå udfordringer. Udfordringerne ved grøn omstilling, indflydelsen som de grønne interesseorganisationerne kan opnå, og implementeringen af grønne tiltag analyseres videre i projektet.

Delkonklusion

Lov om klima er med til at belyse de omstillinger der skal ske i samfundet, men lovgiver også om mål for den samfundsmæssige udvikling. Loven skal være med til at sikre, at politikere og virksomheder overholder de aftaler som er vedtaget. De mest væsentlige aftaler i Lov om klima for projektet er, at Danmark skal reducere drivhusgasudledningen med 70% inden 2030 og at Klimarådet er blevet en integreret del af lovgivningen. Det skaber også gennemsigtighed i forhold til, hvornår politikere og organisationer ikke lever op til de vedtagende aftaler og implementere dem i samfundet. Lov om klima er opstået på baggrund af FN's Parisaftale og dermed lever Danmark op til sit internationale ansvar og de vedtagne aftaler i FN.

4.2 Sociotekniske systemers påvirkning på den grønne omstilling i Danmark og planlægningsmæssige udfordringer

I dette kapitel analyseres de problematikker, der kan opstå i omstilling til nye grønne tiltag i det danske samfund, med udgangspunkt i de tre interviews med danske grønne interesseorganisationer: DN, Greenpeace og VS. Analysen understøttes af teori om sociotekniske systemer, klimaplanlægning og cirkulær økonomi. Der undersøges også hvilke problematikker der er i landbrugssektoren i henhold til grøn omstilling.

Folketinget står samlet bag et mål om at reducere den danske udledning af drivhusgasser med 70 % i 2030. Målet udspringer af Parisaftalen, indgået i 2015, hvor en plan om reduktionen af drivhusgasser blev vedtaget. Alle medlemslande i EU skal inden 2030 reducere udledning af drivhusgasser med minimum 55% sammenlignet med udledningen i 1990 (Det europæiske råd, 2020). Bevidstheden om, at klimaet er i krise, har spredt sig over hele verden i løbet af de seneste 30 år. I 2019 svarede 93 % af indbyggerne i EU-lande, at klimaforandringer er et omfattende problem (The European Commission, 2019). Den større klimaopmærksomhed skaber et fællesskab omkring interessen for at ændre i de vaner vi, som verdensborgere, påvirker klimaet med. Der er et større fokus på at have et bæredygtigt forbrug. Større dele af befolkningen tænker både over, hvor deres produkter kommer fra, hvordan de produceres og hvordan de bruges og smides væk. Den måde, som ressourcerne bruges på nu, har et begrænset tidsperspektiv (Søndergård mf., 2014). I 2019 svarer 75 % af danskerne, at de indenfor de

sidste seks måneder har gjort en indsats for at reducere klimaforandringer (The European Commission, 2019). En undersøgelse foretaget af Radius for DBA i 2019 viser, at 70 % af danskerne har købt eller solgt brugte produkter inden for de sidste tolv måneder. Undersøgelsen er lavet med over 2.000 respondenter i alderen 18-70 år (Radius, 2019). Genbrug og forlængelse af produkters levetid er også en af de ting, som befolkningen individuelt kan gøre for at ændre i deres vaner, og nedsætte deres indvirkning på CO²-udledningen.

Ændringen i befolkningens vaner er en lille del af det, der kaldes den grønne omstilling. Der er langt større bevidsthed om klimaet end for 30 år siden og at det, i høj grad påvirkes af vores produktions- og forbrugsvaner. Der er stadig lang vej igen, hvis Danmark skal reducere sit CO²-aftryk. For at opnå en reduktion på 70% i drivhusgasudledningen kræver det en mere drastisk omstilling i samfundet. Cirkulær økonomi er en af de omstillinger mange eksperter peger på til at ændre den måde vi producerer og anvender produkter. Gennem cirkulær økonomi øges muligheden for at imødekomme målene i Parisaftalen. Det handler om at ændre grundlæggende måder at producere og forbruge på. Cirkulær økonomi er en forståelse inden for bæredygtighed, og kan i høj grad være med til at sikre en mere bæredygtig fremtid (Miljøministeriet, 2021). Det er også en af de strategier til grøn omstilling, som de grønne interesseorganisationer tilslutter sig i vores interview. I interviewet med Greenpeace, fortæller organisationen, at cirkulær økonomi skal have en stor rolle i det nye grønne samfund. *“Vi skal have meget mere cirkulær økonomi. Vi skal genbruge meget mere”* (Jf. Bilag: 2). I sammenhold med vores teori og de foretagne interviews, så er der en klar opfattelse af, at hvis hele samfundet tilsluttede sig en levemåde som er i overensstemmelse med cirkulær økonomi, ville det betyde at forbruget ville blive mindre og mere bæredygtigt. Det kan realiseres gennem brug af holdbare produkter, som kan genbruges samtidig med, at affald ville reduceres. Der er mange fordele, som samfundet ville nyde godt af ved en sådan omlægning, blandt andet en økonomisk fordel.

Der kan ske en økonomisk vækst ved at bruge færre ressourcer når man producerer produkter samtidigt med, at miljøaftrykket mindskes. Ved at bruge ressourcer mere effektivt i produktionen kan mange firmaer spare midler, og dermed forhøje deres indtægter. I en briefing om cirkulær økonomi fra EU-parlamentet i 2016 bliver det klargjort, at hvis EU-landene

omlægger til cirkulær økonomi inden 2030, kan forbruget af net-ressources reduceres med 600 milliarder euro om året. Det vil betyde en indtægt på 1.8 billioner euro om året medregnet multiplikationseffekten (European Parliament, 2016). Der er altså, foruden en miljømæssig fordel, mange penge og ressourcer at spare, med en omlægning til cirkulær økonomi. Med en sådan omlægning følger også en hel del udfordringer.

En omstilling af den størrelse, vil have indvirkning på alle i samfundet. Det kræver derfor samarbejde på alle niveauer og inddragelse af både politikere, interesseorganisationer, eksperter og befolkningen for, at en omlægning til cirkulær økonomi og implementeringen af andre grønne tiltag skal kunne fungere og være langvarige. Klimaplanlægning er en planlægningsproces, som kræver inddragelse af mange forskellige aktører på flere niveauer. Det skyldes, at klimaplanlægning ofte er kompleks og rummer udfordringer på flere områder. Eksempelvis kan klimaplanlægning være udfordrende for samfundsøkonomien, den politiske dagsorden og udviklingen af velfærdssamfundet. Med så mange faktorer, at tage højde for, kræver det også aktører med forskellige baggrunde og ekspertiseområder, hvis forskellige perspektiver tilsammen kan løfte opgaven. Kerneaktørerne i klimaplanlægning er ofte politiske organer med støtte fra eksempelvis grønne interesseorganisationer, som eksperter på området (Københavns Kommune, 2019).

Den grønne omstilling forudsætter, at klimaplanlægning og politik orienteres mod forandring af samfundets produktions- og forbrugssystemer (Søndergård m.fl., 2014). Planlægningsprocessen går ud på at afveje konsekvenser ved grønne tiltag og omstilling af systemerne på lang sigt. Som tidligere nævnt, er det danske samfund endnu ikke bæredygtigt og de eksisterende produktions- og forbrugssystemer skal derfor ændres gennem bevidste planprocesser. En omlægning til cirkulær økonomi, blandt andre grønne tiltag, vil kræve en omhyggelig planlægningsproces. Der skal tilrettelægges en plan for omlægning af flere systemer, som er bygget op af et stort netværk af aktører og institutioner, som har eksisteret siden industrialiseringen. Sådanne systemer er det Frank W. Geels, blandt andre teoretikere, kalder et socioteknisk system. Inden for sociotekniske systemer er der sociotekniske regimer. Det er individuelle netværk af aktører og institutioner, som samarbejder i bestemte niches

(Søndergård, m.fl., 2014). Et sådant socioteknisk regime kan eksempelvis være det politiske system. Sociotekniske systemer er kendetegnet ved at have en høj grad af sporafhængighed. Her menes, som beskrevet i teoriafsnittet, at nye teknologier og udvikling vil være præget af de allerede eksisterende teknologiske strukturer. Derfor vil udviklingen være snæver og begrænset, da den vil være præget af brugerpræferencer og forventninger, som stemmer overens med det system som samfundet ellers har været vant til (Søndergård m.fl., 2014).

Mange af de grønne tiltag, som hidtil er udviklet, bærer også præg af sporafhængighed. De grønne tiltag er i mange tilfælde et forsøg på at udvikle grønne og mere bæredygtige teknologier og løsninger, som er tilpasset de nuværende produktions- og forbrugssystemer. Implementeringen bliver derfor ikke nær så vanskelig. Det ses eksempelvis i den teknologi som er udviklet til carbon binding, hvor carbon fra atmosfæren bindes til undergrunden. På Island har man udviklet en teknik til at binde carbondioxid til vulkanske sten, hvor det omdannes til mineraler. Hermed mindskes mængden af carbondioxid i atmosfæren (Carbfix, 2021). Problemet med denne løsning er ifølge Greenpeace at man, i stedet for at ændre sine forbrugsvaner, finder en lappeløsning så man ikke behøver at ændre det allerede eksisterende, og forurenende, forbrugssystem. *“Det primære teknologiske fix som de har, det er jo det her emne som hedder CO2 fangst af læring altså kun carbon catch storage. Og det er, (...) helt overordnet så kan man sige at Carbon catch and storage er det vi vil kalde en end off pipe solution, altså det er jo, man fortsætter en forurening og så (...) forsøger at rydde op efter dem bagefter.”* (JF. Bilag 2) En sådan løsning vil, ifølge Greenpeace, kun udsætte udfordringen med at reducere drivhusgasudledningen til sidste øjeblik. *“Den store udfordring med regeringens klimaplan indtil videre det er jo at man (...) snakker om den her hockeystavsmode hvor man ligesom siger her til at starte der tager vi ikke sådan de store drastiske reduktioner men vi satser på (...) teknologien, sådan så (...) i løbet af nogle år ville have gjort det lidt lettere og billigere for os og nå de samme reduktioner så derfor så venter vi (...) til sidste øjeblik på et teknologisk fix som måske ikke kommer.”* (JF. Bilag 2) Ifølge Greenpeace er det en meget usikker plan.

For at reducere drivhusgasudledningen, kræver det flere drastiske ændringer i produktions- og forbrugssystemerne i det danske samfund (Søndergård, 2014). Eksempelvis ses det i landbrugssektoren, at man foretager ændringer, som skal være med til at beskytte den omkringværende natur, men ikke i en grad der er tilstrækkelig ifølge DN. Som beskrevet i tidligere kapitel, blev Danmarks første klimalov, med direkte juridiske bindende målsætninger, vedtaget i juni 2020. Lovens mest centrale målsætning og direkte formål er en reduktion af Danmarks drivhusgasudledning med 70% inden 2030 i forhold til niveauet i 1990 (Forslag til Lov om klima, 2019, §1).

I henhold til Parisaftalen har regeringen siden vedtagelsen af klimaloven fremsat en klimahandlingsplan i samarbejde med Klimarådet, som skal være Danmarks strategi for at nå målet for reduktionen af drivhusgasser inden 2030. Handlingsplanen er regeringens langsigtede strategi for klimainsatsen og omfatter områder som energi og industri, affald, omstilling til cirkulær økonomi, transport, bæredygtigt byggeri, olie- og gasindvinding i Nordsøen og landbrug (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2020).

Der er uenighed om, hvorvidt klimahandlingsplanen er tilstrækkelig, særligt på landbrugsområdet. DN mener blandt andet, at regeringen ikke er villige til at foretage de ændringer som DN, i samarbejde med organisationen Landbrug og Fødevarer, har fremsat som forslag. Ifølge handlingsplanen er der med finansloven for 2020, afsat midler til at udtage 20.000 hektar lavbundsjord (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2020). Det kan udledes af interviewet med DN, at de i samarbejde med Landbrug og Fødevarer har forhandlet sig frem til, at det ville være muligt at få afsat 100.000 hektar lavbundsjord. Lavbundsjord er jord der indeholder en høj mængde kulstof. Når man dyrker på lavbundsjord, frigives CO² i atmosfæren (Danmarks Naturfredningsforening). Regeringen og Klimarådet har besluttet, at 20.000 hektar er et realistisk areal. Det er ifølge DN yderst uambitiøst. *"Vi har indgået et samarbejde med Landbrug og Fødevarer som er en landbrugsorganisation og indgået en aftale om at vi står sammen om at der skal udtages 100.000 hektar lavbundsjord. Samlet set er der 171.000 hektar lavbundsjord i Danmark og regeringen har indtil videre sagt at potentialet for udtagningen ligger på omkring 28.000 hektar."* (JF. Bilag 3) De små justeringer der foretages, såsom udtagelsen af lavbundsjord, vil ikke være tilstrækkelig til at nedsætte den store mængde drivhusgasser, som landbrugssektoren udleder. Der må være tale om, at der i landbrugssektoren

skal ske en *systeminnovation*. Det er ikke nok, at der udvikles enkelte teknologier, og at allerede eksisterende systemer optimeres med renere teknologi. Måden der anvendes ressourcer på, og hele det produktionssystem der er bygget op omkring den moderne livsstil, kan ikke gøres bæredygtigt eller CO²-neutralt, ved små justeringer. (Klimarådet 2020).

Delkonklusion:

Der er, som tidligere nævnt, de seneste 30 år kommet stigende fokus på klima. Med afsæt i Parisaftalen, har Folketinget sat flere klimamål. Der er dog mange udfordringer og problematikker, som skal løses for at nå målet. En omtalt fremgangsmåde for en grøn og bæredygtig omstilling i Danmark, er en omlægning til cirkulær økonomi. En omstilling af den størrelse vil kræve en indsats fra alle i samfundet. Der er mange planlægningsmæssige konflikter og perspektiver, som man må tage højde for. Der skal skabes løsninger, som kan fremme den grønne omstilling samtidig med, at samfundsøkonomien og velfærdssamfundet sikres. Det kan udledes af analysen, at den grønne omstilling forudsætter, at klimaplanlægning og klimapolitikken orienteres mod forandring af samfundets produktions- og forbrugssystemer. Men en ændring i produktions- og forbrugssystemer er i sig selv en udfordring. Mange af de områder og sektorer, som må ændres, er systemer, som er præget af en høj grad af sporafhængighed. Som tidligere nævnt er sociotekniske systemer bygget op omkring et netværk af aktører og institutioner, som alle er med til at fastholde udviklingen i givne systemer, på en snæver kurs. Det gør det vanskeligt at bryde med det ressourceforbrug, som systemerne er afhængige af. Dermed er, eksempelvis, en omlægning til cirkulær økonomi ikke en problemfri proces, da det netop forudsætter en ændring i ressourceforbrug.

Der hersker stor utilfredshed med regeringens klimahandlingsplan blandt de grønne interesseorganisationer. Det fremgår af vores interviews med DN, VS og Greenpeace. Greenpeace mener, at regeringen satser for meget på, at med nyudviklet teknologi kan Danmark reducere drivhusgasudledningen inden 2030. I den løsning ses også, hvordan udviklingen af grønne tiltag er præget af sporafhængighed. I stedet for at ændre i de produktions- og forbrugssystemer, som udleder store mængder af drivhusgasser, fokuseres der i stedet på teknologi, der kan rydde op efter den fortsatte udledning. DN er særligt utilfredse med klimahandlingsplanens manglende indsats i landbrugssektoren. De har i samarbejde med organisationen Landbrug og Fødevarer, indgået en aftale om at tage 100.000 hektar lavbundsjord ud af landbruget. Men på trods af det, er der som nævnt, vedtaget en udtagning på kun 20.000 hektar i klimahandlingsplanen.

Som udgangspunkt sker der en udvikling inden for grøn omstilling, ved at den danske befolkning selv er begyndt at tænke over deres ressourceforbrug (The European Commission, 2019). Derudover er det positivt for grønne interesseorganisationer, at der er et større fokus på grøn omstilling hos de politiske partier. Som tidligere nævnt vurderes det, at det langt fra er nok til at nå regeringens klimamål med en reduktion inden 2030. Hvis der for alvor skal ske en grøn omstilling og en bæredygtig udvikling i det danske samfund, skal der mere til end små ændringer i eksisterende systemer. Produktions- og forbrugsvaner vil være svære at gøre bæredygtige, hvis man fortsætter en udvikling inden for systemer, som blev udviklet tilbage i industrialiseringens tid. Der skal ske en systeminnovation af produktions- og forbrugssystemerne således, at de bygges op omkring en bæredygtig udvikling (Søndergård, m.fl., 2014). Til videre undersøgelse af den grønne omstilling, og hvordan den implementeres i samfundet, er det nødvendigt at belyse organisationers ageren, samarbejdet mellem interesseorganisationer og det politiske system samt udfordringerne i implementeringen af grønne tiltag.

4.3 Grønne danske interesseorganisationer

Dette arbejds spørgsmål har til formål at klargøre, hvad der kendetegner danske grønne interesseorganisationer i de politiske arenaer, og hvordan de tre udvalgte interesseorganisationer forsøger at opnå indflydelse. Analysen udarbejdes med udgangspunkt i interviewene, som vi har foretaget med de grønne interesseorganisationer. I interviewene har spørgsmålene på forhånd været inddelt i temablokke, som skulle overskueliggøre hvilke temaer, som var udgangspunktet for samtalen. Det er beskrevet i metodeafsnittet, at spørgsmålene og de dertilhørende temaer er organiseret så de optræder i en logistisk rækkefølge. Følgende temaer indgår i interviewene: Organisationernes kontakt med andre politiske aktører, deres strategi for at opnå indflydelse, den planlægningsmæssige baggrund for kampagner, samarbejdet på tværs af de politiske aktører og deres målsætninger for påvirkning og indflydelse på klimaplanlægning. De fremførte temaer i interviewene, bruges til at analysere de grønne interesseorganisationers indflydelse på klimapolitik og den grønne omstilling. Det er interessant at undersøge og analysere de grønne interesseorganisationers færden igennem, og på tværs, af de politiske arenaer. De grønne interesseorganisationers ressourcer har betydning for deres adgang til de politiske arenaer, og de belyses derfor også.

4.3.1 Kendetegn ved grønne interesseorganisationer

Projektet beskæftiger sig med ideelle interesseorganisationer, ud fra de syv typer af interesseorganisationer. Som tidligere nævnt, er det de grønne interesseorganisationer VS, Greenpeace og DN. De er kendetegnet ved at have en klar ide og et særligt ideal. De indgår dermed i typen af ideelle interesseorganisationer. De har alle tre et interesseområde indenfor klima og miljø, og er en undergruppe under de ideelle interesseorganisationer. De grønne interesseorganisationer opererer i forskellige politiske arenaer, men er ikke formelt en del af det politiske system. Det kan derfor være svært at fastslå, hvordan de bevæger sig i det politiske system, og hvilken betydning deres ageren har for den indflydelse de opnår i de forskellige arenaer. Interesseorganisationer indgår både i en top-down og en bottom-up proces. I top-down processen agerer interesseorganisationerne i et samarbejde med politikere og embedsmænd, hvorimod de i bottom-up processen agerer i samfundet for at skabe opmærksomhed om deres interesse. Interesseorganisationer har siden begyndelsen af det 19. århundrede haft indflydelse gennem forskellige politiske arenaer. I efterkrigstiden eksisterede der en samarbejdskultur, med en korporatistisk tilgang blandt det formelle politiske system og interesseorganisationerne (Christiansen, Sonne Nørgaard & Sidenius, 2005). I dag er der i højere grad et forhold, hvor interesseorganisationerne står på den ene side, mod den parlamentariske styringskæde på den anden (Binderkrantz mf., 2020:33).

En grøn interesseorganisation er en organisation med et formål om at forbedre klima og miljø, men de adskiller sig i deres mærkesager og specifikke interesser. VS specifikke interesser er eksempelvis skovbevarelse, bekæmpelse af klimaforandringer og fremme biodiversitet i Verden. Greenpeace kæmper for at mindske klimakrisen, biodiversitetskrisen, og sikre en bæredygtig verden. DN's fokus er et bæredygtigt samfund, med et smukt og varieret landskab, en rig og mangfoldig natur og et rent og sundt miljø. (Jf. Bilag 1-3). Til forskel for andre interesseorganisationer, får medlemmerne ikke noget direkte ud af deres støtte, men støtter bæredygtighed og kæmper for klimaet. De medlemmer, som støtter VS, DN og Greenpeace, får ikke bedre lønvilkår eller tryggere rammer på arbejdspladsen, men støtter et ideal, i form af en kamp mod klimaforandringerne. De tre grønne interesseorganisationer har alle skrevet ind i deres vedtægter og grundprincipper, at de går ind for beskyttelsen af naturen, miljøet og

klimaet. Eksempelvis står dette uddrag på DN's hjemmeside: *“Vi arbejder for en rigere natur, et rent miljø og en bæredygtig fremtid”* (Danmarks Naturfredningsforening, 2021).

I Danmark eksisterer der mange grønne interessegrupper, som samarbejder på tværs for at opnå politisk indflydelse til fordel for klimaet. Opblomstringen af de grønne interesseorganisationer, kan muligvis forklares med den øgede klimaopmærksomhed blandt befolkningen. Den øgede interesse for at rette op på klimakrisen kan betyde mere politisk indflydelse til de grønne interesseorganisationer. Indflydelsen kan ske gennem deres ageren i de politiske arenaer. Samtidig arbejder de grønne interesseorganisationer også på at skabe en øget bevidsthed om klimaets udfordringer i civilsamfundet, hvilket også kan have betydning for deres politiske inddragen (Binderkrantz, m.fl., 2014).

De grønne interesseorganisationer kan både arbejde alene, men optræder også sammen, for at opnå mest mulig kontakt til de politiske organer. I Danmark samarbejder de grønne interesseorganisationer og stiller krav til regeringen om en klimapolitik, samt en klimalov, der er holdbar og effektiv. Samarbejdet mellem de grønne danske interesseorganisationer blev tydeliggjort da 19 interesseorganisationer gik sammen, om at håndhæve klimapolitiske løfter på baggrund af deres mange medlemmer. De 19 interesseorganisationer opstillede tre krav til en klimalov, som var at reducere 70 % af drivhusgasser i 2030, stoppe for tilladelsen til udvinding af olie og gas og, at Danmark skulle leve op til de internationale aftaler om klima (Petersen, 2019). DN, Greenpeace og VS, er tre eksempler på danske grønne interesseorganisationer, som sammen med andre og alene prøver at opnå politisk indflydelse.

4.3.2 Interesseorganisationers kontakt med politiske aktører

Følgende afsnit tager udgangspunkt i temaet kontakt fra interviewene. Organisationerne kæmper alle for at få direkte- og indirekte indflydelse på lovgivning og tiltag i forhold til den grønne omstilling. De skaber kontakt til politikere og embedsværket, for at påvirke beslutningsprocesserne. Det er forskelligt, hvor meget de er i kontakt og hvor stor en indflydelse de kan få igennem de formelle politiske institutioner. Alle tre interesseorganisationer har en afdeling, som varetager kontakten med de politiske organer, og de er alle sammen i kontakt med dem dagligt eller flere gange ugentligt. De to største DN, og Greenpeace er i daglig kontakt med politiske aktører, hvorimod VS er i kontakt flere gange om

ugen. “(...)Hvis du tager hele Danmark naturfredningsforening, så er kontakten flere gange om dagen” (Jf. Bilag 3). Kontakten foregår både telefonisk, på mail, og gennem fysiske møder med ministre på Christiansborg. DN opererer med tre niveauer, som de kontakter ud fra, med kontakt fra den øverste ledelse helt ned til fagrådgiverne. Kontakten er nødvendig for at kunne varetage deres grønne interesser.

Kontakten mellem forvaltningen og interesseorganisationerne har altid været meget tæt, da det er her interesseorganisationerne kan blive inviteret til at tage del i de indledende faser i beslutningsprocessen (Binderkrantz m.fl., 2014). På den ene side bliver interesseorganisationerne inviteret med for at give deres inputs, men på den anden side er deres tilstedeværelse med til at legitimere de beslutninger, som videre skal blive til grønne tiltag. Deres tilstedeværelse i forvaltningen opfordrer til, at beslutningerne bliver taget på et grønt grundlag. De grønne interesseorganisationer blev i forbindelse med udformningen af klimaloven inviteret ind i forvaltningen (Folketinget, 2019)

For de grønne interesseorganisationer er kontakten til Folketinget en vigtig del af deres arbejde. Kontakten til politikere og partier, er med til at få deres sag på den politiske dagsorden og derfor betyder det politiske landskab også meget for organisationerne. I Folketinget agerer interesseorganisationerne efter hvem de kan få indflydelse hos, og hvilke partier de kan få til at støtte deres interesse. I vores interview med DN uddyber de, hvordan sammensætningen af mandater i folketetinget kan betyde meget for deres ageren og strategi: *“Lige nu sidder regeringen ret solidt i sadlen. (...) man kunne forestille sig, hvis de var mere afhængige af deres støttepartier, og var mere presset, at vi ville kunne opnå større indflydelse gennem støttepartierne.”* (Jf. Bilag 3)

Interesseorganisationer er, som der tidligere er gjort rede for, organisationer som udspringer af civilsamfundet og som evner at mobilisere på en sag på tværs af partipolitiske skel. Man kan derfor argumentere for at de bidrager med perspektiver, som partierne ikke normalt ville prioritere og at de derfor kan supplere det politiske system med mere borger nære og dermed lokale forslag til løsninger. Det vil sige at de øger muligheden for, at der findes løsninger på lokalt niveau, som har større chance for at opnå tilslutning.

4.3.3 Interesseorganisationernes ressourcer og strategier

I dette afsnit berøres temaet strategier fra interviewene. Interesseorganisationers ressourcer har betydning for deres ageren i de tre politiske arenaer. Her skelnes mellem generelle, insider- og outsiderressourcer (Binderkrantz m.fl., 2014). Både interesseorganisationerne og det politiske system er afhængige af hinandens ressourcer. For at få det bedste politiske udbytte af samarbejdet skal matchet af ressourcer være godt. Interesseorganisationer søger, som tidligere nævnt, politisk indflydelse, som de kan få via kontakt med politikere, embedsmænd og journalister. Omvendt har politikere, embedsmænd og journalister brug for organisationerne til, at komme med ekspertviden og input til det politiske arbejde. Det er evnen til at kunne give information og oplyse politikere, embedsmænd og journalister som er afgørende for, hvor stor politisk indflydelse interesseorganisationer i sidste ende vil få (Binderkrantz m.fl., 2014).

Interesseorganisationer kan søge politisk indflydelse inden for de forskellige faser af en politisk beslutningsproces. De kan have indflydelse på den indledende fase, som indebærer diskussion om hvilke problematikker der skal løses. De kan få indflydelse på forberedelsesfasen, der indebærer diskussion af alternative forslag og beslutningsgrundlag. De kan have indflydelse i beslutningsfasen og til sidst indflydelse i implementeringsfasen. Her trækker de grønne interesseorganisationer på deres insiderressourcer (Binderkrantz m.fl., 2014).

De grønne interesseorganisationer arbejder på, at civilsamfundet bliver oplyst omkring deres interesseområder ved at skabe en relation mellem deres medlemmer og bruge medierne aktivt, som et redskab til at komme ud med deres budskaber. Her benytter de deres outsiderressourcer. Det er derfor nødvendigt at analysere, hvilke ressourcer de tre interviewede organisationer har til rådighed. Interviewet med VS viser, at organisationen har forskellige ressourcer. Det drejer sig om de to tidligere nævnte, insider- og outsiderressourcer og den sidste, generelle ressourcer. Generelle ressourcer omfatter, hvor mange medlemmer der er i organisationer, hvor mange ansatte de har og deres indtægt. VS har ca. 5000 medlemmer, ca. 25 ansatte og deres indtægt kommer fra deres medlemmer gennem medlemskontingent og donationer i større og mindre grad. Det fremgår klart af interviewet med VS, at de har både insider og outsider ressourcer. VS udtaler således: *“Hvordan lægger vi pres på Danish Crown, som importerer meget af sojaen? og hvordan lægger vi pres på politikere (...) i forhold til at lave lovgivning, som kan gøre problemet mindre? Hvordan dokumenterer vi problemer i den anden ende? Altså hvor meget afskovning der sker i forbindelse med soya plantager. (...) Og hvordan kommer vi*

igennem med vores argumenter". (Jf. Bilag 1). Det kan udledes fra citatet, at VS planlægger hvordan de kan benytte deres insiderressourcer til at lægge pres på beslutningstagerne, og derigennem få politisk indflydelse. Det kan også udledes, at VS planlægger at indsamle ekspertviden inden for deres intersemål og mærkesager. Det er med til at opbygge en stor mængde af insiderressourcer, som kan være med til at forøge chancerne for, at VS opnår politisk indflydelse. Det kan udledes fra interviewet, at VS også trækker på deres outsiderressourcer: *"Tænker vi hvornår er det så ikke lige som går i luften med at lave en kampagne, hvor vi udtaler os til medier (...) laver underskriftsindsamling på Facebook og det vil typisk være sådan et år ude i fremtiden- i hvert fald at vi begynder omkring den slags ting, hvis der er en større kampagne"* (Jf. Bilag: 1). Som tidligere nævnt indebærer outsiderressourcer den kontakt, der er med medlemmerne af organisationen og deres evne til at oplyse om deres interesser i medierne for at få civilsamfundets opmærksomhed. Det er vigtigt for en organisation at få støtte fra civilsamfundet, da vi i Danmark lever i et repræsentativt demokrati. Det vil derfor også oftest være i regeringens interesse at opfylde befolkningens ønsker. VS benytter sig således af både insider- og outsiderressourcer for at opnå politisk indflydelse på den grønne omstilling.

Greenpeaces generelle ressourcer er en del større end VS' da Greenpeace er en større organisation. Greenpeace har ca. 30.000 medlemmer i Danmark og i hele Norden bliver Greenpeace støttet af 150.000 medlemmer. I hele Norden støtter de 150.000 medlemmer ca. med 100 millioner kroner om året. Der er 135 ansatte i Norden og har hovedkontor i Helsinki, København og Oslo (Greenpeace, 2018). Ud fra interviewet med Greenpeace er det tydeligt, at de som organisation, både har insiderressourcer og outsiderressourcer. Greenpeace beskriver, hvordan de mener de har haft direkte politisk indflydelse på den klimalovgivning der er blevet forhandlet i regering. *"Vi skal have reduceret med 70% i 2030, ja 70 procents mål det stammer fra os og det er udregnet af os."* (Jf. Bilag 2). Greenpeace har mange insiderressourcer, da de er blevet inviteret til at komme med bidrag til lovgivningen. Samtidig kan det udledes af citatet, at Greenpeace har stor ekspertviden indenfor området, hvilket også er en del af deres insiderressourcer.

Interviewet med Greenpeace viste også, at de benytter sig af outsiderressourcer for at opnå politisk indflydelse. Greenpeace udtaler blandt andet: *"Altså kan man rykke befolkningen lidt*

mere til at tænke, jamen vi behøver faktisk ikke at være hele verdens pølsevogn, så bliver det jo også sværere (...) for en minister (...) ikke at læne sig lidt mere op ad os og samarbejde med os (...)" (Jf. Bilag: 2). Her udtrykker Greenpeace, at de påvirker civilsamfundet for at lægge pres på regeringen. Det er et klart udtryk for, at de har mange outsiderressourcer. Hvis Greenpeace skal kunne påvirke civilsamfundet, så er det gennem de sociale medier, kampagner og nyhedsbreve.

I interviewet med DN kan der også udledes, hvilke ressourcer interesseorganisationen benytter sig af. DN er den største grønne organisation i Danmark. Deres generelle ressourcer er derfor også en del større end både VS og Greenpeaces. DN har 130.000 medlemmer, der enten betaler et årligt eller månedligt kontingent. Derudover har de ca. 70 ansatte. Det kan formodes at DN har det største årlige budget ud af de tre interviewede interesseorganisationer. DNs størrelse og budget påvirker deres mulighed for at opnå indflydelse gennem brugen af insider- og outsiderressourcer. Ud fra interviewet er det tydeligt, at DN har mange insiderressourcer og modsat de andre to organisationer ikke har lige så mange outsiderressourcer: *"Ja, jeg sidder i den politiske afdeling og er fagrådgiver for klima. Men (...) jeg har jo også en masse interessevaretagelse under den kasket (...) hvor jeg (...) gør brug af alle de kontakter jeg har i Folketinget eller i andre interesseorganisationer (...) i ministerierne (...)"* (Jf. Bilag: 3). DN har faste kontakter i Folketinget, som de kan benytte sig af, de forklarer følgende om deres insiderressourcer: *"Vi har ret gode relationer til (...) de forskellige ministerier. (...) vi har i hvert fald kontakt med beslutningstagerne på højeste niveau."* (Jf. Bilag 3). Da DN har mange insiderressourcer er det ikke lige så vigtigt for dem at bruge outsiderressourcer, men det vil dog ikke sige at de ikke har outsiderressourcer, hvilket følgende citat belyser: *"(...) der er jo en del vi selv kan gøre for klimaet, og derfor bruger vi også energi på (...) at lave oplysende kampagner. F.eks. har vi det nyhedsbrev, som hedder "klimaklog"..."* (Jf. Bilag: 3). DN laver både kampagner og udsender nyhedsbreve for at oplyse befolkningen om deres mærkesager. Planlægning indgår som et tema i interviewene, og det er relevant at belyse planlægning i forhold til deres ressourcer. Fælles for de tre interesseorganisationer er, at de planlægger hvordan de skal udnytte deres ressourcer. Eksempelvis følger de det politiske kalenderår, for at finde de perioder, hvor deres ageren i det politiske arenaer kan tilegne dem mest indflydelse.

Her spiller deres ekspertviden med fagarbejdere, som kan udarbejde rapporter og planlægning af politiske kampagner en stor rolle.

I ovenstående tema om strategi og ressourcer, fremgår styringsnetværk tydeligt. Alle grønne interesseorganisationer arbejder i et netværk sammen med andre organisationer for til dels at sætte fokus på bestemte budskaber, men også for at dele viden, ideer og ressourcer med hinanden. I vores interviews er der en opfattelse af, at grønne interesseorganisationer inddrages i beslutningsprocessen, og indgår i et både uformelt og formelt netværk med andre, som f.eks. politiske aktører og andre interesseorganisationer. Alle interesseorganisationer har klare målsætninger i forhold til, hvad de hver især ønsker at opnå. Deres mål er todelt, fordi de både har et ønske om at påvirke lovgivning, men samtidig at påvirke og rykke befolkningen, hvilket også kan udledes af analysen af interesseorganisationernes ressourcer. Fælles for alle tre grønne interesseorganisationer er, at de pointerer, at hvis de kan rykke befolkningen og ændrer hvad der sker i samfundet, så vil beslutningstagere være mere villige til at samarbejde, da de må tage højde for befolkningens ønsker.

Delkonklusion:

De grønne interesseorganisationer er kendetegnet ved, at de alle har en klar ide og et bestemt ideal de arbejder hen imod. Det betyder, at de grønne interesseorganisationer hører under de ideelle interesseorganisationer. De kæmper for deres interesseområde, som er løsninger på klimaudfordringerne, og dermed arbejder de hen imod en grøn omstilling af samfundet. Grønne danske interesseorganisationer kan operere i de politiske arenaer, men er ikke formelt en del af det politiske system. De grønne interesseorganisationer har brug for at have medlemmer fra civilsamfundet, der bakker op og støtter organisationerne. Medlemmerne får ikke direkte noget igen ved at støtte de grønne interesseorganisationer, men er med til at kæmpe for en bæredygtig fremtid. Der findes mange grønne interesseorganisationer i Danmark og de kan både arbejde alene, men det ses også, at de samarbejder med hinanden for at opnå større indflydelse. De grønne interesseorganisationer kæmper om at opnå politisk indflydelse både direkte, men også indirekte. De kan søge politisk indflydelse i alle de forskellige beslutningsprocesser. Det gør de ved at skabe kontakt til politikere og embedsmænd. De tre interesseorganisationer, der er blevet interviewet i projektet, har alle jævnlig kontakt med beslutningstagerne. Der har samtidig altid været en tæt kontakt mellem forvaltningen og interesseorganisationerne.

Kontakten til Folketinget er vigtigt for de grønne interesseorganisationer. De grønne interesseorganisationer forsøger at få indflydelse ved at give ekspertviden til støttepartierne. Interesseorganisationerne og det politiske system er afhængige af hinanden, da samarbejdet er vigtigt i forhold til implementering af grønne tiltag og dermed gøre Danmark til et mere bæredygtig samfund.

Det er vigtigt for de grønne interesseorganisationer at opbygge store mængder af både generelle, insider- og outsiderressourcer. De grønne interesseorganisationers ressourcer giver dem adgang til de forskellige politiske arenaer. Adgangen til forskellige politiske arenaer er vigtig, da det er med til at øge chancerne for at opnå politisk indflydelse. Ud fra analysen af de tre interviewede interesseorganisationer kan det udledes, at VS ikke har mange generelle ressourcer. De har dog opbygget store mængder af både insider- og outsiderressourcer og arbejder fortsat med at øge deres ressourcer. Greenpeace har større generelle ressourcer som de benytter til deres fordel. Det afspejler sig i deres store mængde insider- og outsiderressourcer. DN har den største mængde af generelle ressourcer, hvilket hjælper dem til at opbygge insider- og outsiderressourcer. Det er tydeligt at DN er den organisation, ud af de tre, der lægger allermest vægt på at opbygge store mængder insiderressourcer og har nemmest ved at få adgang til de politiske arenaer. Fælles for de tre grønne interesseorganisationers ageren er, at de har en kortsigtet målsætning om at påvirke lovgivning og den politiske dagsorden. Deres langsigtede målsætning at rykke befolkningen, og dermed ændrer den samfundsmæssige dagsorden. Det afspejler den måde de agerer på i forskellige politiske arenaer. Organisationernes ageren i politiske arenaer påvirkes af hvordan det politiske samarbejde er, og de udfordringer der kan være heri. Der kan opstå udfordringer med samarbejdet og planlægningsmæssige konflikter i den grønne omstilling, hvilket udfoldes i diskussionen.

5. Diskussion af udfordringer i det politiske samarbejde og i implementeringen af grønne tiltag

I dette afsnit diskuteres, hvordan der kan opstå udfordringer i det politiske samarbejde, samt omkring implementeringen af grønne tiltag i det danske samfund. I diskussionen inddrages de forskellige konflikter, som kan opstå i planlægningsprocessen. Derudover inkorporeres en diskussion af sociotekniske systemer og cirkulær økonomi, da de er væsentlige faktorer i en implementering af grønne tiltag.

De grønne interesseorganisationer, ønsker at få indflydelse på tværs af politiske arenaer og opnå målene for deres interesse. Der eksisterer modstridende synspunkter blandt, og omkring, de grønne interesseorganisationers mulighed for direkte at påvirke udviklingen og implementeringen af grønne tiltag. De grønne interesseorganisationer kan opnå indflydelse på den grønne omstilling ved at samarbejde på tværs af hinanden og indenfor det politiske system. Derfor er temaet samarbejde valgt i interviewene, som inddrages i følgende del. Temaet belyser væsentlige pointer, som kan bidrage til en generel diskussion af samarbejdet og implementeringen af grønne tiltag.

VS mener, at samarbejdet med embedsværket i Danmark er optimalt og, at der grundlæggende er gode muligheder for at opnå indflydelse. De lægger vægt på, at klima er blevet vigtigere på den politiske dagsorden, hvilket gør det nemmere at komme i kontakt med politiske aktører og blive hørt. *“Grundlæggende så synes jeg, at civilsamfundet som NGO’erne jo en del af har rigtig mange gode muligheder for at blive hørt i et samfund som Danmark”*. (Jf. Bilag 1). Citatet viser et positivt synspunkt omkring samarbejdet. Greenpeace stiller sig derimod kritiske overfor samarbejdet og påpeger, at politikere har mange hensyn og interesser at tage stilling til, og derfor er det en hård kamp. *“Vi er selvfølgelig meget opmærksomme på, at man ikke begår den fejltagelse, at man forveksler den adgang til politikere med indflydelse. Det er klart at f.eks. en minister, kan jo godt finde på at invitere os til et møde, men spørgsmålet er om denne minister gør det fordi at det bare ser godt ud at han/hun også har mødtes med Greenpeace, eller om det er fordi at han eller hun rent faktisk er interesseret i at høre hvad det er vi har at sige”* (Jf. Bilag 2). De hævder, at det er væsentligt ikke at forveksle adgang med indflydelse.

De ideelle interesseorganisationers holdning til deres indflydelse, skal ses ud fra det voksende klimaproblem og de svære løsninger, som skal implementeres. Inden for planlægning eksisterer, der modstridende interesser for implementering af grøn omstilling blandt andet fra andre typer af interesseorganisationer og erhvervslivet. Her kan der opstå en *fordelingskonflikt*, da interesseorganisationerne kan have egne interesser inden for bestemte sektorer, mod den grønne omstilling. Der kan også opstå en *miljøkonflikt*, da det økonomiske aspekt skal balanceres ud med regulering, for at sikre naturen. Det fremgår i projektets analyse, at en af udfordringerne ved den grønne omstilling er, at den danske samfundsøkonomi er lineær og fastholder jobs og produktion i bestemte sektorer, som kan blive udfordret ved en omstilling. Ved at ændre i produktions- og forbrugssystemer kan det betyde, at antallet af arbejdspladser falder. Der er derfor nogle organisationer, som modsætter sig en fuldkommen grøn omlægning, da de mener, at overgangen bliver vanskelig og usikker. De tilslutter sig i stedet ændringer indenfor de allerede eksisterende systemer. Som tidligere nævnt, kan det eksempelvis være teknologi udviklet til Carbon-binding, som ikke vil reducere drivhusgasudledning, men som derimod vil fungere, som en oprydning af forureningen. Især omstillingen til et bæredygtigt landbrug, er et konfliktfyldt område, da der er mange interesser inden for landbrugssektoren (Folketinget, 2018). På den ene side er der et ønske om at fremtidssikre landbruget. På den anden side er usikkerheden omkring en omstilling til et bæredygtigt landbrug så stor, at mange ikke ønsker at risikere det. Usikkerheden består i, at den danske samfundsøkonomi bl.a. holdes oppe af landbruget. Danmark eksporterede i 2019 for 162 milliarder kroner i forbindelse med landbruget (Dansk Planteværn, 2020). Det er derfor svært når en omlægning kan koste mange penge, uden en sikkerhed til det bedre. Der kan derfor opstå konflikter der kræver en planlægningsproces, som balancerer de forskellige interesser, både økonomisk, men i høj grad også økologisk. Udover, at omstillingen til et bæredygtigt landbrug kan koste mange penge, er udviklingen også begrænset fordi landbruget, som et socioteknisk system er præget af sporafhængighed, der fastholder den oprindelige måde at have landbrug på. Ændringen i landbruget, som socioteknisk system er under indflydelse af mange eksterne aktører og betingelser. Der er politiske interessegrupper og aktører, som har modstridende meninger om, hvordan en grøn omstilling af landbruget skal foregå på. Der er en udbredt opfattelse af hvad landbruget betyder for Danmark, hvilket er en af de normer, som fastholder det sociotekniske system i landbruget. Disse betingelser udfordrer udviklingen til et grønnere landbrug.

Landbruget i Danmark er et stort fokus for interesseorganisationerne, da omstillingen af det kan påvirke det danske klimaaftryk i den rigtige retning. I interviewene forelagde alle tre grønne interesseorganisationer, at en forandring af landbruget i Danmark er en vigtig del af kampen for grøn omstilling: *“Problematikken omkring landbruget der har vi ligesom kigget på (...) hvad er det for nogle ting i landbruget der gør, at vi har så store drivhusgasudledninger (...) når man dykker ned i de tal så kommer man frem til, at det er faktisk på grund af vi har en stor animalsk produktion (...) og at hvis man på en eller anden måde vil reducerer vores CO2 udledning af drivhusgasser dér markant, jamen så kommer vi ikke udenom at vi må reducere i antallet af husdyr, ingen husdyrs produktion”*. (Jf. Bilag 2)

Landbruget er en af de sektorer i Danmark, som udleder mest drivhusgas. Det bakkes yderligere op af en rapport fra Aarhus Universitet, hvor landbrugssektoren i 2017 bidrog med 22,4% drivhusgasser i den samlede emission (Center for Miljø og Energi, 2019). Det fremgår i interviewene, at der derudover er stor utilfredshed blandt de grønne danske interesseorganisationer med regeringens miljømæssige indsats på landbrugsområdet. Dette ses i klimahandlingsplanen vedtaget i 2020, hvor indsatsen inden for landbrug fremgår mere implicit. Det nævnes, at der skal indgå klimastatus med et omfattende datagrundlag indenfor for flere sektorer heriblandt landbrugssektoren, men der er ikke beskrevet en direkte indsats. DN har lavet en aftale med Landbrug og Fødevarer om udtagning af lavbundsjord, som går udenom politikere og det formelle politiske system. *“Vi har indgået et samarbejde med Landbrug og Fødevarer, som er en landbrugsorganisation, og indgået en aftale om at vi står sammen om, at der skal udtages 100.000 hektar lavbundsjord. Samlet set er der 171.000 hektar lavbundsjord i Danmark og regeringen har indtil videre sagt at potentialet for udtagningen ligger på omkring 28.000 hektar.”* (Jf. bilag 3). Dette vidner om et samarbejde mellem interesseorganisationer, som indgår interne aftaler uden politikere med andre erhvervsorganisationer for at lægge pres på de politiske beslutningstagere. Det gøres i et forsøg på at bidrage til den grønne omstilling. DN vurderer, at den nuværende regering er uafhængige af støttepartierne, og det gør det sværere for dem at få den ønskede indflydelse. Derfor føler de ikke at deres indflydelse, og de muligheder de har i dag, er optimale. Dette tydeliggøres i følgende citat: *“(…) Det handler også lidt om det politiske landskab, og hvordan Folketinget er sammensat, og lige nu sidder regeringen ret solidt i sadlen. (...) man kunne forestille sig, hvis de var mere afhængige af deres støttepartier, og var mere presset, at vi ville kunne opnå større*

indflydelse gennem støttepartierne. Fordi de ville kunne sætte nogle større krav, og nogle skrappe krav til forhandlingerne, og hvad de vil gå med til.“ (Jf. Bilag 3). Som tidligere nævnt, påvirker det politiske landskab interesseorganisationers muligheder. De grønne interesseorganisationer kan derfor være nødt til at indgå i samarbejde som ideelle interesseorganisationer, men også med andre i erhvervslivet, for at kæmpe for deres interesse. Fælles for de tre grønne interesseorganisationer er, at de internt samarbejder på tværs med hinanden for at forstærke deres budskab, støtte op om hinanden, og lægge pres på beslutningstagere. Udtalelserne fra interesseorganisationer bekræfter, at det politiske system er præget af rammer, som kan være svære at bryde. Det kan besværliggøre planlægning af grønne tiltag i samfundet. Samarbejdet mellem grønne interesseorganisationer og politikere er i nogen grad præget af, hvordan den nuværende regering er sammensat. Det politiske system har en opbygning, som betyder at dem med flest mandater kan bestemme (Bogason m.fl., 2019). Et parti med overvejende flest stemmer er ikke afhængig af støttepartier, som kan være mere radikale og have mærkesager inden for miljø. Det kan derfor blive en udfordring for de grønne interesseorganisationer. Udover udfordringer med samarbejdet kan der opstå konflikter i planlægningsprocessen, som skal føre til implementering. Der kan opstå udfordringer med de forskellige tilgange til planlægning, da den lineære rationelle planlægning ikke altid tilgodeser alle interesser. Man kan argumentere for, at der i lovgivningsprocessen er ligheder med rationel planlægning, fordi begge har en fast proces fra problemdefinition til implementering. I forbindelse med planlægningen af grønne tiltag, kan der derfor være brug for en kombination med kommunikativ planlægning, da alle aktørerne skal i dialog for at fremme den grønne omstilling. I planlægningsprocessen kan der også opstå konflikter, som tidligere nævnt i planlægningstrekanten. Her er det både *fordelingskonflikten* og *miljøkonflikten*, som besværliggør at implementere de grønne tiltag.

Konflikten kan omhandle landbrugets krav på økonomisk kompensation for at udtage produktionsjord eller nedsætte produktionen af kød. De grønne interesseorganisationer lægger op til, at landbruget skal ændres gennem en omstilling af omverdenen, det vil sige produktions- og forbrugsvaner. Som et socioteknisk system vil landbruget fortsætte i de samme udviklingsspor, hvis ikke det grundlæggende ændres. De politiske beslutningstagere satser i højere grad på, at den teknologiske udvikling kommer til at hjælpe mange af de

klimaproblematikker, som samfundet står overfor i dag (Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet, 2020). Her opstår også en planlægningsmæssig konflikt.

På baggrund af ovenstående fremgår der to væsentlige sider i diskussionen af udfordringerne i det politiske samarbejde og implementeringen af grønne tiltag i samfundet. På den ene side kan de grønne interesseorganisationer opnå indflydelse gennem politiske arenaer. På den anden side er der mange eksterne betingelser f.eks. udfordringer i samarbejdet mellem aktørerne i det politiske system, konflikter i planlægningsprocessen og de sociotekniske systemer. Disse betingelser kan begrænse organisationernes indflydelse på implementeringen af grønne tiltag, som kan føre til grøn omstilling.

6. Konklusion

Projektet undersøger, hvordan grønne danske interesseorganisationer forsøger at opnå indflydelse på grøn omstilling samt hvilke udfordringer der kan opstå i forbindelse med planlægning og implementering af grønne tiltag, der skal føre til grøn omstilling af det danske samfund. På baggrund af vores empiri kan det konkluderes, at de grønne danske interesseorganisationer har en væsentlig rolle i det politiske system, i forhold til den grønne omstilling. Herudover fremlægges det, at samarbejdet mellem interesseorganisationer og det politiske system, samt implementeringen af grønne tiltag ikke er problemfrit. Samarbejdet mellem interesseorganisationerne og det politiske system påvirkes af det politiske landskab. Implementeringen af grønne tiltag er en nødvendighed for den grønne omstilling. Det kan udledes fra analysen, at implementeringsfasen indeholder mange planlægningsmæssige konflikter.

Lov om klima indeholder de vedtagende aftaler der skal sikre, at Danmark lever op til et internationalt ansvar på baggrund af FN's Parisaftale. Lov om klima indeholder de omstillinger, som Folketinget overvejende enigt har vedtaget. Det kan udledes på baggrund af analysen, at de eksisterende sociotekniske systemer er en udfordring for grøn omstilling og at en fremgangsmåde til en grøn omstilling i Danmark er en omlægning til cirkulær økonomi. For at det skal kunne fungere skal de planlægningsmæssige konflikter løses. Det er derfor afgørende for den grønne omstilling, at klimaplanlægning og politik fokuserer på en forandring af samfundets produktion- og forbrugssystemer. Det er ikke problemfrit, da mange af de områder, der skal ændres allerede, er opbygget og indlejret i sociotekniske systemer. Systemerne fastholder udviklingsspor, teknologier og vaner der gør det svært at bryde produktion- og forbrugssystemerne. Det kan udledes, at der er en udpræget utilfredshed fra de grønne interesseorganisationer omkring regeringens klimahandlingsplan. VS, Greenpeace og DN er kritiske overfor regeringens høje satsning på nyudviklet teknologi. Nyudviklet teknologi er en midlertidig løsning i de gængse produktion- og forbrugssystemer. Til sidst ses det, at de grønne interesseorganisationer er kritiske over klimahandlingsplanens manglende indsats i landbrugssektoren. Der arbejdes hen imod en grøn omstilling af samfundet, og det giver grønne interesseorganisationer en større plads på den politiske dagsorden. Det er i sig selv ikke nok til at nå regerings klimamål inden 2030. Der skal ske en systeminnovation af produktion- og forbrugssystemer, der skal bygges op omkring en bæredygtig tilgang til ressourcer.

Ud fra analysen af grønne interesseorganisationers ageren og deres måde at opnå indflydelse på, kan det konkluderes, at organisationerne har klare målsætninger, som de individuelt og i samarbejde med hinanden kæmper for. Interesseorganisationerne har hver især agendaer, men de bruger i høj grad samarbejdet på tværs af hinanden for at forsøge at øge deres indflydelse. Deres målsætninger afspejles i den måde de agerer på, og hvordan de søger indflydelse. De søger indflydelse både indirekte gennem bl.a. kampagner og medier, men også direkte i den politiske beslutningsproces og i kontakten med politikere og embedsmænd. Måden de får indflydelse på, er gennem brug af både generelle, insider- og outsiderressourcer. Det kan konkluderes, at mængden af ovennævnte ressourcer er en væsentlig faktor i forhold til at opnå indflydelse. De grønne interesseorganisationer arbejder i alle de politiske arenaer, men er, som tidligere nævnt, ikke formelt en del af det politiske system. Der er størst mulig chance for at få politisk indflydelse, hvis interesseorganisationen har opbygget store mængder generelle, insider- og outsiderressourcer. Det er afgørende at interesseorganisationer får støtte fra civilsamfundet og derigennem opnå både generelle- og outsiderressourcer. Det er samtidig også afgørende at have gode kontakter til det politiske system og dermed opnå insiderressourcer. Både kontakt til Folketinget og forvaltningen er vigtigt for, at en interesseorganisation kan opnå politisk indflydelse.

Det kan konkluderes, at grønne interesseorganisationer og aktørerne i det politiske system er afhængige af deres samarbejde. Politiske beslutningstagere er afhængige af den ekspertviden interesseorganisationerne kan bidrage med, og interesseorganisationerne opnår indflydelse ved at bidrage med ekspertviden.

På baggrund af diskussionen af det politiske samarbejde og implementeringen af grønne tiltag kan der udledes, at der er flere eksterne betingelser, som komplicerer og hæmmer implementeringen af grønne tiltag i samfundet. Betingelserne omfatter samarbejdet mellem aktører i det politiske system, planlægning og sociotekniske systemer.

Der er forskellige holdninger til interesseorganisationernes mulighed for at påvirke udviklingen og implementeringen af grønne tiltag. Ud fra de tre interviews kan det udledes, at VS mente at samarbejdet med det politiske system var optimalt, hvorimod både Greenpeace og DN stillede sig kritiske overfor samarbejdet. Dette kan forklares ved, at der kan opstå forskellige konflikter i implementeringsfasen omkring klima.

De grønne interesseorganisationer og andre politiske aktører arbejder alle ud fra egeninteresser i forhold til forskellige sektorer, som f.eks. landbrugssektoren. Der kan derfor opstå en fordelingskonflikt, da der kan være uenighed om prioritering. Der kan også opstå en miljøkonflikt i den grønne omstilling, da omstillingen kan være præget af økonomisk usikkerhed. Det kan være i form af færre arbejdspladser. Som tidligere nævnt, er eksempelvis landbruget i Danmark også en økonomisk sikkerhed, og en reduktion af landbruget vil påvirke den danske økonomi. Landbruget er et eksempel på et socioteknisk system da det, udover den økonomiske udfordring, i sig selv er vanskeligt at ændre på, da det er stærkt præget af sporafhængighed.

Det politiske system er bygget op af rammer, der kan være svære at nedbryde. Det er med til at besværliggøre implementeringen af grønne tiltag. Planlægningsprocessen er en konfliktfyldt proces, da denne proces besværliggøres af *fordelingskonflikten* og *miljøkonflikten*. Der kan opstå en konflikt i samarbejdet mellem interesseorganisationer og det formelle politiske system. Det formelle politiske systems lovgivningsproces har lighedstegn med den lineær rationel planlægning. I forbindelse med udvikling af grønne tiltag kan der derfor være fordelagtigt at kombinere rationel planlægning med kommunikativ for at kunne inddrage flere aktører og tilgodese flere interesser.

Det kan konkluderes, at de to væsentlige sider af projektet er, at på den ene side kæmper interesseorganisationer om at opnå politisk indflydelse gennem adgangen til de politiske arenaer og støtte fra civilsamfundet. På den anden side er, der udfordringer i samarbejdet mellem aktørerne i det politiske system, konflikter i planlægningsprocessen og sociotekniske systemer. Det er disse udfordringer, der besværliggør det afgørende samarbejde, som skal føre til en grøn omstilling af det danske samfund. Udfordringerne betyder, at de grønne interesseorganisationers indflydelse, ikke nødvendigvis kan ses direkte på implementeringen af grøn omstilling i Danmark.

7. Litteraturliste

Litteraturlisten og kilderne er lavet med referencesystemet Harvard.

Bahn, Martin. Information, 2019. *Ny måling: Miljø og klima er vigtigere for vælgerne end flygtninge og udlænding*. Måling lavet af Kantar Gallup for Danmarks Naturfredningsforening.

Tilgængelig: <https://www.information.dk/indland/2019/02/ny-maaling-miljoe-klima-vigtigere-vaelgerne-flygtninge-udlaendinge> (lokaliseret 04.05. 2021)

Binderkrantz, Anne, m.fl. 2014. *Organisationer i politik*, 1. udgave. Hans Reitzels Forlag, København.

Bocken, Nancy, m.fl., 2016. "Product design and business model strategies for a circular economy." *Journal of Industrial and Production Engineering*. Tilgængelig: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21681015.2016.1172124> (lokaliseret 15.04.2021)

Bogason, Peter. m.fl. 2019. *Forvaltning og stat*, 6. udgave. Hans Reitzels Forlag, København.

Boier, Peter. DR, 2019. *Regeringen opretter klimaudvalg: 'Må tage sig til hovedet over, det ikke er sket før'*. Tilgængelig: <https://www.dr.dk/nyheder/politik/regeringen-opretter-klimaudvalg-maa-tage-sig-til-hovedet-over-det-ikke-er-sket-foer> (lokaliseret 12.04. 2021)

Bregnsbo, Henning. Den store danske, 2020. *Interesseorganisation*. Tilgængelig: <https://denstoredanske.lex.dk/interesseorganisation> (lokaliseret 16.04. 2021)

Kristensen, Juul Catharina & Hussain, Azhar, M. 2019 *metode i samfundsvidenskaberne*, 2. udgave. samfundslitteratur forlag.

Campbell, Scott, 1996. *Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development*. Journal of the American Planning, Chicago, IL. AssociationTilgængelig:<https://my.vanderbilt.edu/greencities/files/2014/08/Campbell1.pdf>

Carbfix. *We turn CO₂ into stone*. Tilgængelig: <https://www.carbfix.com/> (lokaliseret 15.05.2021)

Danmarks Naturfredningsforening. *Klima-Danskerne har et af de største klimaaftryk per indbygger i verden. Derfor har vi pligt til at gå i front og arbejde for en ambitiøs opfyldelse af Parisaftalen.* Tilgængelig: https://www.dn.dk/vi-arbejder-for/klima/?gclid=Cj0KCQjw9_mDBhCGARIsAN3PaFMlc4X1FyT5diAsoHhn-3u6ioNWrCLbaqsM7MDYAXoDAG93ObrOOscaAhd9EALw_wcB (lokaliseret 16.04.2021)

Danmarks Naturfredningsforening, 2020. *LavbundsJORDE*. Tilgængelig: <https://www.dn.dk/vi-arbejder-for/landbrug/lavbundsJORDE/> (lokaliseret 20.05.2021)

Danmarks Naturfredningsforening og Dyrenes Beskyttelse, 2018. *Sådan ligger landet-tal om landbruget* 2017. Tilgængelig: <https://www.ft.dk/samling/20171/almdel/MOF/bilag/281/1858307.pdf>

Danmarks Statistik, 2021. *Vi sorterer fortsat mere affald til genanvendelse*. Tilgængelig: <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=34686> (lokaliseret 03.05.2021)

Danmarks Statistik, 2020. *Hver dansker anvendte 25 ton materialer i 2019*. Tilgængelig: <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=32160> (lokaliseret 21.05.2021)

Dansk Planteværn, 2019. *Landbrugets rolle for dansk økonomi og beskæftigelse*. Tilgængelig: https://www.plantevaern.dk/dansk-plantevaerns-holdninger/det-mener-dansk-plantevaern/landbrugets-rolle/?fbclid=IwAR15YUI1OUiDnyJ68awZ0TRtrbz2KMaFdqNQh_17OkIvC2fzH7gtBc51Y1k

DCE- Nationalt center for Miljø og Energi. Nr. 318: *Danmarks Nationalregnskabsrapport 2019. Emissionsbeholdninger 1990-2017*. Tilgængelig: <https://dce.au.dk/udgivelser/vr/nr-301->

[350/abstracts/nr-318-danmarks-nationalregnskabsrapport-2019-emissionsbeholdninger-1990-2017/](https://ec.europa.eu/clima/sites/default/files/support/docs/report_2019_en.pdf)

European Commission, 2019. *Special eurobarometer 490 climate change*. European Union. Tilgængelig: https://ec.europa.eu/clima/sites/default/files/support/docs/report_2019_en.pdf,

European Parliament (2016) *Closing the loop - New circular economy package*. Tilgængelig: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/573899/EPRS_BRI%282016%29573899_EN.pdf

Fisker, Helene Marie, 2015. *Gamle venner og nye bekendtskaber: udvikling i den danske interessegruppe- population*. Politica. Tilgængelig: https://politica.dk/fileadmin/politica/Dokumenter/politica_47_1/helene_fisker.pdf

Folketinget (2020) *Klimaloven*. Vedtaget lovforslag. Tilgængelig: https://www.ft.dk/ripdf/samling/20191/lovforslag/1117/20191_1117_som_vedtaget.pdf

Folketinget (2020) *EU's Klimamål*. Tilgængelig: <https://www.eu.dk/da/temaer/klima-og-groen-omstilling/eus-klimamaal>

Folketinget, 2019. *B 96 Forslag til folketingsbeslutning om en dansk klimalov nu (borger forslag)*. Tilgængelig : <https://www.ft.dk/samling/20181/beslutningsforslag/B96/BEH1-65/forhandling.htm>

Fødevarestyrelsen (2021). *Fødevarerguiden*. Tilgængelig: <https://foedevareguiden.dk/foedevare/hvilke-foedevare-skal-jeg-vaelge/foedevare-til-voksne/de-ti-kostraad/>

Geels, Frank Willem. (2005): *System Innovation and the Transition to Sustainability: Theory, Evidence and Policy*. Edvard Elgar Publishing, Cheltenham UK.

Globalis (2015) *Parisaftalen*. Tilgængelig: <https://www.globalis.dk/om-fn/aftaler/miljoe-og-klima/parisaftalen>

Grant Jordan m.fl., 2004: *Defining Interests: Disambiguation and the Need for New Distinctions?* British journal of politics & international relations, 2004-05, Vol.6 (2), p.195-212

Hansen, Søren. DR (2019). *Hvad er klimaforandringer egentlig?* Tilgængelig: <https://www.dr.dk/nyheder/viden/klima/hvad-er-klimaforandringer-egentlig> (lokaliseret 12.04. 2021)

Jensen, Anne. m.fl., 2014. *Planlægning i teori og praksis*, 1. udgave. Roskilde universitetsforlag, Frederiksberg.

Klimarådet, 2020. *Lavbundsjorder kan bidrage markant og omkostningseffektivt til 70-procentsmålet*. Tilgængelig: <https://klimaraadet.dk/da/nyheder/lavbundsjorder-kan-bidrage-markant-og-omkostningseffektivt-til-70-procentsmaalet> (lokaliseret 25.05.2021)

Kristensen, Catharina Juul og Hussain, M. Azhar (2019). *Metoder i samfundsvidenskaberne*. 3. udgave. København: Samfundslitteratur.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend, 2015. *Interview- den kvalitative forskningsinterview som håndværk*. 3. udgave, Kbh., Hans Reitzels forlag.

Klima,- energi og forsyningsministeriet, 2020. *Klimahandlingsplan 2020*. Tilgængelig: <https://kefm.dk/aktuelt/nyheder/2020/dec/klimahandlingsplan-2020> (lokaliseret 13.05.2021)

Kvalitativ metode, forelæsning 4: *Kvalitativ interviews*, slides 1, Birgitte Poulsen, marts 2021, 04:30-05:00.

Miljøministeriet, "*Handlingsplan for cirkulær økonomi*", miljøministeriet december 2020. Tilgængelig:

https://mfvm.dk/fileadmin/user_upload/MFVM/Miljoe/Cirkulaer_oekonomi/PDF_af_faktaark.pdf (lokaliseret d. 15.04.2021)

Miljøministeriet, 2021. *Cirkulær økonomi*. Tilgængelig:

<https://mst.dk/affald-jord/affald/cirkulaer-oekonomi-og-ressourceeffektivitet/om-en-cirkulaer-oekonomi/> (lokaliseret d. 30.4.2021)

Miljøministeriet, 2018. *UDMØNTNING AF PULJE TIL STRATEGI FOR CIRKULÆR ØKONOMI*. Tilgængelig:

https://mim.dk/media/216695/politisk_aftale_om_udmoentning_af_pulje_til_strategi_for_cirkulaer_oekonomi.pdf (lokaliseret 03.05. 2021)

Nedergaard, Peter m.fl., 2010. *Beslutningsprocesser under EU-formandskaber: en komparativ analyse af det polske, danske og cypriotiske trioformandskab i 2011-2012*. Tidsskriftet politica, Århus. Tilgængelig:

https://politica.dk/fileadmin/politica/Dokumenter/politica_52_2/nedergaard_henriksen_jensen.pdf

Petersen, Søren. Ingeniøren, 2019. *19 danske ngo'er i fælles front: Giv os en klimalov*. Tilgængelig: <https://ing.dk/artikel/19-danske-ngoer-faelles-front-giv-os-klimalov-226618> (lokaliseret 15.04.2021)

Politica, 2020. *Politiske beslutningsprocesser*. Tidsskriftet Politica, Aarhus. Tilgængelig: https://politica.dk/fileadmin/politica/Dokumenter/politica_52_2/52_2.pdf

Planlægning, rum og ressourcer, forelæsning 6. *Planlægning Udfordring: Klima, Byplanlægning, Bæredygtighed og lokalsamfundets rolle*. Del 1: kommunal klimaplanlægning, Tue Damsø, 01:30-02:03.

Radius, 2019. *Genbrugsindekset 2019-Danskerne genbruger som aldrig før: bæredygtighed og kampen mod overforbrug spiller ind*. Tilgængelig: https://guide.dba.dk/publikationer/genbrugsindekset/2019/?utm_source=DBAguide

[de&utm_medium=contentlink&utm_campaign=Genbrugsindeks2019.](#)

Rasmussen, Erik S., Østergaard, Per., & Andersen, Helle, 2017. *Samfundsvidenskabelig metode: En introduktion*. Syddansk Universitetsforlag

Udenrigsministeriet. *Ny strategi for global klimaindsats*. Tilgængelig:

<https://um.dk/da/udenrigspolitik/aktuelle-emner/regeringens-strategi-for-global-klimaindsats/>

(lokaliseret 15.04.2021)

United Nation Climate Change, 2015. *The Paris agreement*. Tilgængelig:

<https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement> (lokaliseret

30.04.21)